ПОДЛИСТНИКЪ НА В. „ВѢСТИ“

КЪМЪ ИСТОРИЯТА НА ГРЪЦКАТА ТЕРОРИСТИЧЕСКА ПРОПАГАНДА ВЪ МАКЕДОНИЯ

(I)

Характеръ и тенденции на гръцкото андартство

(Изъ „Периодическо Списание“)

Слѣдъ прѣустановяването на четничеството въ Турция, единъ гръцки авторъ не се е стѣснилъ да разкрие характера и тенденциитѣ на гръцкото андартство въ Турско въ едно съчинение, което носи слѣдното заглавие:

„Стамати Раптисъ.— **Капетанъ Пулакасъ** (*) — *Цѣлата македонска борба.*— *Геройскитѣ сражения.*— *Отмъстителитѣ българоубийци.*

Най-патриотическо четиво.— *Съ истинскитѣ портрети на всички борци.*“

Тука ние ще се занимаемъ само съ гръцкото четнишко движение въ 1904 година.

(*) Капитанъ-Пулакасъ—името на единъ отъ видниѣ гръцки капитани въ Македония.

Тази едно-годишна дѣйность заема близу сто брошури—около 770 страници — и нейното разглеждане ще ни запознае достатъчно съ съдържанието и тенденциитѣ на цѣлата книга.

Книгата е проникната съ патриотическо-шовинистическа тенденция, на която е принесено въ жертва всичко: и логика, и истина, и правда. Сензацията, облѣчена въ най-пищно патриотическо рухо, е задачата, която авторътъ прѣслѣдва неустрашимо, при широкото сътрудничество на една необузадана фантазия. Едва ли има нужда да се казва, че българоубийството е въздигнато въ святъ душеспасителенъ култъ, изпълнители-жреци на който се явяватъ андартитѣ—„елино-македонскитѣ отмъстители.“ Послѣднитѣ сж описанн като свѣрхестествени сжщества, нѣщо като полубогове, неизмѣнно фаворизирани отъ богинята на побѣдата, неузвими за напаститѣ, на които сж изложени проститѣ смъртни. Тѣ сж винаги красиви, безстрашни, идеални. Тѣ прѣхвъркватъ, като крилати, гори и планини, и винаги малко на брой, поразяватъ многобройни врагове. Тѣ нѣматъ други врагове, освѣнъ българитѣ; тѣхниятъ патриотизмъ и заслуги се мѣрятъ по броя на убититѣ българи. Нападенията на беззащитни села винаги се мотивиратъ съ присжтствието на нѣкоя голѣма комитаджийска чета, а убийствата на български попове, учители и първенци и дори на прости селяни, пжтници и овчари — съ това, че сж убийци, агенти на „разбойническия комитетъ“, страшилища за мирнитѣ „елини“. Българитѣ сж подли, малодушни, варвари, звѣроподобни — чудовища. Българскитѣ чети непрѣкжснато се криятъ въ миши дупки прѣдъ отмъстителитѣ, и се рѣшаватъ на сражение, само когато числото имъ надминава многократно това на андартитѣ. Тѣ си служатъ съ прѣдателства и хитрости. Тѣ пиятъ елинската кръвь на жертвитѣ си и сж юнаци само прѣдъ беззащитни хора. Въ Македония има двѣ раси, различни по произходъ, раса, типъ — даже и въ смѣсенитѣ села, дѣто живѣятъ и екзархисти и патриархисти: екзархиститѣ-*булгарофони* отъ Зеленичe или Прѣкопана, напримѣръ, сж потомци на звѣроподобния Крумъ — грозни, кърволочни, варвари, когато патриаршиститѣ отъ сжщитѣ села — тоже *булгарофони*! — произлизатъ направо отъ колѣното на Перикла — красиви, питоми, просвѣтени. Отъ идеала за *мегали Елада*, проповѣдванъ отъ „отмъстителитѣ“, сж проникнати и послѣднитѣ овчари, които оказватъ на андартитѣ гостоприемство. Прѣкрасни „елинки“ отъ села, като Желево, Ощима и пр., се явяватъ въ най-критическитѣ моменти и по чудо спасяватъ „отмъстителитѣ“, произнасяйки патриотически тиради въ честь на Елада. . . .

Важностьта на книгата за българитѣ и за чуждия свѣтъ е въ нейния изобличителенъ за андартското дѣло характеръ. За да насърдчи колкото се може по-осѣзателно българоненавистническитѣ страсти на сънародницитѣ си, отъ една страна, и за да ожде по-пикантенъ и по-сенсационенъ — отъ друга, авторътъ говори свободно, безъ да си налага никаква цензура, за подвизи и приоми, които по общечовѣшкитѣ понятия, сж атестатъ за нравствено падение на цѣлъ народъ. По тоя начинъ Стаматисъ Раптисъ, безъ да ще, изобличава и развѣнчава самъ собственитѣ си герои, които, отъ друга страна, иска да прѣдстави за безкористни служители на възвишенъ идеалъ, движими навредъ отъ чисти идейни подриви.

Стари сж обвиненията, — и въ тѣхната вѣрность никой не се съмнѣва,— че гръцката терористическа пропаганда се вдъхновява и дирижира изцѣло отъ Атина; че андартскиятъ контингентъ се рекрутира почти изключително отъ критяни и други уроженци на Елада (*); че андартитѣ и всички други агенти на гръцката терористическа организация, като куриери, шпиони, стражи и пр., сж плащани наемници; че андартството има само една цѣль — да усили съ огънь и мечъ елинизма за смѣтка на българския елементъ. По всички тѣзи обвинения книгата на Стаматисъ Раптисъ ни дава цѣнни доказателства, толкова по-цѣнни, че иматъ характеръ на несъзнателни, но съвсѣмъ недвусмислени и категорични самоизобличения. Словоохотливиятъ авторъ не се е постаралъ да прикрие или изопачи нито единъ отъ тѣзи грѣхове, по простата причина, че не виждa въ тѣхъ нищо изобличително — нѣщо, което твърдѣ добрѣ илюстрира своеобразнитѣ и извратени понятия за доблесть и позоръ у автора.

Ние нѣма тукъ да се спираме върху истинността на всѣки фактъ по отдѣлно.

(*) Има и „елино-македонски отмъстители“, колкото и малко, които сж уроженци на Македония. За тѣхния „елински“ произходъ говорятъ самитѣ имъ имена: Динасъ (Дине), Митруснсъ (Митрушъ), Симосъ Стоянисъ, Колесъ (Колю), Котасъ (Коте), Киросъ апо то Зелово (Желево, въ костурско) и пр. и пр.

Това е работа на бъдещето, когато турскитѣ официални архиви и консулскитѣ отчети станатъ достояние на историка. Но все пакъ ще прѣдадемъ извѣстни описания, които, сами по себе, не могатъ да се окачествятъ инакъ, освѣнъ като тенденциозни измислици. А нашата прѣка задача ще бъде да сгрупираме авторитетнитѣ доказателства - самоизобличения по всички горѣизложени обвинителни пунктове, които ни дава неволно патриотическата книга на Стаматисъ Раптисъ.

I.

Павлосъ Меласъ.

Макаръ че прѣдметната книга носи името на *Капетанъ Пулакасъ*, централна личность въ нея е гръцкиятъ поручикъ *Павлосъ Меласъ*, който дѣйствува въ Македония подъ псевдонима *Микисъ Зезасъ*.

Павлосъ Меласъ е първиятъ пионеръ на гръцката терористическа пропаганда въ Македония. Той възприема пръвъ идеята за реставриране гаснѣещата сила на елинизма въ Макединия чрѣзъ изпращане на терористически чети. Той почва да вербува съмишленици, организира първата „елино-македонска отмъстителна" чета, и имайки за принципъ да унищожава българитѣ, додѣто „не остане ни единъ", загинва не отъ български, а отъ турски куршумъ.

Въ въображението на гърцитѣ той е вече легендарна личность — герой и великомъченикъ на гръцката борба въ Македония и за това „историкътъ" Стаматисъ Раптисъ съвсѣмъ сериозно го прѣвъзнася като *полубогъ*. Вѣрното е, че той дѣйствително въплощава въ себе си абсурдния гръцки патриотизъмъ, гръцкото вихрогонство и, на първо мѣсто, кървожадната ненависть на своята нация къмъ българското племе. Като андартинъ въ Македония, той е тоже заслѣпено орждие на тая тѣсногръдна шовинистическа идея, неспособенъ да се издигне до вѣрно и обективно схващане на идеята за свобода и човѣшки правдини, за тирания и безправие. И той осветява пръвъ ония вандалски приоми, които прѣдизвикаха погнуса у цивилизуванитѣ общества. Боравейки между едно безправно и жестоко тиранизирано население, той остава чуждъ за неговитѣ дѣйствителни нужди и страдания. Той вѣрва, или само се приструва, че вѣрва, какво мѣстната революционна организация се поддържа изкуствено, съ насилия и тероръ, отъ агентитѣ на софийския комитетъ и че комитаджиитѣ сж убийци и разбойници отъ най-вулгарно естество, които, срѣщу богати заплати, искатъ да изкоренятъ елинизма и да обърнатъ елинитѣ-патриаршисти въ българи и екзархисти. Меласъ счита, че мѣстното „вулгарофонно" население се е поддало на „лицемѣрнитѣ" проповѣди за политическо освобождение, но че то въ дълбочинигѣ на душата си е все пакъ останало елинско. И въпрѣки това, той не му проповѣдва *искрена* борба за политическо освобождение, въ противовѣсъ на *лицемѣрнитѣ* български проповѣди, а го заставя да промѣня духовното си вѣдомство и го опълчава противъ дѣлото на мѣстната организация. Нѣщо повече, той „уважава" турската власть, както самъ се изразява, и не крие — както по-долѣ ще видимъ — че дохажда въ Македония като турски съюзникъ. И дѣйствувайки така, Меласъ е увѣренъ, че служи на високъ идеалъ, както е увѣренъ и авторътъ, че е великомъченикъ на възвишена и благородна борба.

Такъвъ е Павлосъ Меласъ. И ние ще използуваме даннитѣ, които ни дава Раптисъ, за мотивировка на горната характеристика.

Извѣстно е, че непосрѣдствено слѣдъ възстанието отъ 1903 г. между „вулгарофонното" население, главно отъ юго-западна Македония, погнѫсено отъ провокаторската роля на гръцкитѣ владици прѣзъ врѣме на борбата, се появи стремежъ къмъ отцѣпване отъ патриаршията. Гърцитѣ обясняватъ тия отмѣтвания отъ „великата църква" съ комитаджийския тероръ (макаръ че първитѣ мѣсеци слѣдъ възстанието организацията бѣше почти съвършено парализирана); съ тѣхъ тѣ оправдаватъ и своята акция на отмъщение, на възстановяване силата и правата на елинизма въ Македония. Въ дѣйствителность, идеята за терористическа борба се зароди въ главитѣ на атинскитѣ патриоти, разочаровани отъ неефикаснитѣ резултати на духовната и „просвѣтителна" пропаганда, още прѣди възстанието. Бурнитѣ събития слѣдъ 20 юли 1903 година заставиха ги да прѣустановятъ започнатата акция, за да чакатъ усмиряването на възстаналитѣ мѣста, та да се нахвърлятъ послѣ върху тѣхъ. Така че, ако въ 1903 година нѣмаше битолско възстание, ние щѣхме още тогава да имаме засилено гръцко четнишко движение и междучетнишки борби.

(Слѣдва)

ПОДЛИСТНИКЪ НА В. „ВѢСТИ“

КЪМЪ ИСТОРИЯТА НА ГРЪЦКАТА ТЕРОРИСТИЧЕСКА ПРОПАГАНДА ВЪ МАКЕДОНИЯ

(2)

Характеръ и тенденции на гръцкото андартство

(Изъ „Периодическо Списание“)

Подготовитель на борбата се явява Меласъ. Той прѣзъ пролѣтьта и лѣтото въ 1903 година прѣдприема съ разузнавателна цѣль една обиколка въ юго-западна Македония. Като „търговецъ на добитъкъ,“ той посѣщава разни центрове, „за да чуе отъ самитѣ селяни за неописуемитѣ имъ страдания, които тѣглили отъ безчестнитѣ българи“.(1) Сжщата година, т. е. прѣди възстанието, той разправя на едни колѣбари въ планината Вичъ: „Ще дойдатъ отъ Атина всички богатски дѣца, за да се борятъ за великото отечество.“ (2) Слѣдъ тая рекогнисцировка Меласъ се

(1) Стр. 27.
(2) Стр. 29.

връща въ Атина, гдѣто заедно съ своя интимен приятель и съмишленикъ Георги Вардасъ (1) (по-послѣ капитанъ-Вардасъ и шефъ на всички гръцки чети) вербува съмишленици и изпраща нѣколко момчета въ Солунъ, съ поржка да отидатъ отъ тамъ въ Битоля. Единъ отъ тѣхъ, Георгиосъ Перосъ, обиколилъ повечето центрове въ юго-западна Македония и прѣдалъ писменитѣ и устни поржчения на Меласа до разни гръцки патриоти въ вжтрѣшностьта; върналъ се послѣ въ Атина и занесълъ на Меласа много писма отъ Македония. Сжщото лѣто е била организирана първата чета, състоеща отъ 10 души. Нейното прѣдназначение било да подкрѣпи мѣстния капитанъ Вангелъ (2) отъ село Сребърно, който е искалъ помощь отъ Атина, за да се бори по-успѣшно съ комитаджитѣ. (3) Въ началото на юни четата се срѣщнала въ Чуриловския монастиръ св. Никола съ капитанъ Вангела и се поставила подъ неговата команда. Тѣ

(1) Истинското му име е Георгиосъ Цонгосъ, поручикъ.

(2) Едноврѣменъ харамия, а по-послѣ прѣдводитель на турскитѣ потери; убитъ отъ организацията въ 1904 година.

(3) Стр. 98.

намирали прибѣжище въ нѣколко влашки и арнаутски села (Клисура, Елеово, Негованъ и пр.) и въ градъ Костуръ. Въ послѣдния градъ ги заварило възстанието, и тѣ се върнали въ Гърция, „съ надежда, че подлитѣ и малодушни звѣрове ще се скриятъ въ софийскитѣ си скривалища“(1). Но, вмѣсто това, комитетътъ въ София „свикалъ всички разбойници и убийци и имъ обѣщалъ богатства и почести, ако продължатъ борбата *не вече противъ турцитѣ* (к. н.), а противъ гърцитѣ“(2).

(1) Стр. 128.

(2) Съ тази измислица „историкътъ“ (стр. 127) признава, че до тогава, т. е. до и прѣзъ възстанието, борбата на организацията е била насочена противъ турцитѣ. Защо тогава се изпращатъ „отмъстители“ още прѣди възстанието?

Умѣстно е тукъ да се отбѣлѣжи другъ единъ фактъ, който установява, че ако Меласъ се е заелъ прѣзъ да реализира идеята за гръцка четническа дѣйность още прѣди възстанието, той, обаче, не е единственіятъ, който е гледалъ съ загриженость и завистъ на революционното брожение въ Македония, което, ржководено отъ българи, бѣше оставило на заденъ планъ дотогавашнитѣ национални разпри и пропаганди. Още прѣди Меласа, въ 1902 г., гръцкиятъ депутатъ отъ Воло, Картаписъ, твърдѣ интимен приятель на главния редакторъ на атинския вѣстникъ „Ембросъ“, бѣше обиколилъ Битолския вилаетъ, отдѣто описваше въ поменатия вѣстникъ на дълго и на ши-

Поради това Меласъ наново свиква съмишленицитѣ си въ Атина, извиква и мѣстнитѣ „елино-македонски капитани“ (Павлосъ отъ Зелово, Котасъ (1) и извѣстния

(1) Котe е едноврѣмешенъ разбойникъ, послѣ членъ на организацията, който го осжди на смъртъ за

роко своитѣ впечатления. Въ неговитѣ дописки и статии, които пълнѣха колонитѣ на „Ембросъ“ отъ 1902 година, доминираше мисъльта, че българитѣ съ своитѣ революционни проповѣди, отговарящи на въжделенията и нуждитѣ на мѣстното население, сж успѣли да останатъ далечъ задъ себе си гърцитѣ, които се ограничавать само съ духовна и културна пропаганда. Тъкмо по това врѣме въ Леринско дѣйствуваше незабравимиятъ апостолъ-революционеръ Марко войвода. Картаписъ е чувалъ отъ устата на своитѣ сънародници въ Битоля и Леринъ за невѣроятното влияние и тѣснитѣ връзки на тоя войвода съ населението. Картаписъ съ своитѣ дописки не криеше своето съжалѣние и завистъ. Той завиждаше на тая широка популярность и фактическа власть, които бѣше успѣлъ да си създаде единъ бившъ български унтеръ-офицеръ и съжаляваше, за дѣто направеното отъ Марко не е сторено още по-рано отъ нѣкой гръцки унтер-офицеръ.

Слѣдъ тия дописки на Картаписъ „Ембросъ“ усили алармитѣ си за опасностьта, която застрашава македонския елинизъмъ. Малко по-сетнѣ, въ началото на 1903 год. Меласъ прѣдприема своитѣ „разузнавателни обиколки“ като „търговецъ на добитъкъ“ и заявява на обчаритѣ въ Вичъ, че отъ Гърция ще дойдатъ ардати. Почти въ сжщото врѣме започва своитѣ дѣйствия главниятъ редакторъ на „Ембросъ“ Калапотакисъ, който по-послѣ става и прѣдсѣдатель на елино-македонския комитетъ въ Атина.

намъ вече Вангелъ отъ Срѣбърно, на съвѣщание, въ което се рѣшава да се продължи „дѣлото на отмъщение“ въ Македония.

Ето единъ моментъ отъ това съвѣщание, характеренъ за патриотизма и българоненавистничеството на Меласа.

Меласъ описва съ патосъ прѣдъ събралитѣ се страданията на македонскитѣ гърци, бичува равнодушието на гръцкото общество, глупостьта на управницитѣ и кани другаритѣ къмъ самопожертвуване.(1) Слѣдъ кратко мълчание той вдъхновенно добавя:

— Да послѣдваме примѣра на българитѣ.

— Но това е ужасно, забѣлѣжи единъ отъ приятелския кржжокъ.

— Да, имашъ право, отговори Меласъ, клатейки многозначително глава, но тогава, какво трѣба да правимъ? Да скръстимъ ржцѣ, понеже сме истински хри-

своеволията и прѣстжпленията му; по-послѣ фаворитъ на покойния Янковъ, който бѣше се събралъ съ него за борба противъ „Вжтрѣшната рев. организация“, и най-сетнѣ орждие на костурския гръцки митрополитъ Германосъ Каравангелисъ и „елино-македонски капитанъ“. Въ книгата е фотографиранъ въ българска офицерска униформа, подарена му за споменъ и благодарность отъ покойния Янковъ. . .

(1) Стр. 127 — 130.

стиани, за да ни колятъ тѣзи звѣрове? Нека тогава отидемъ всички да имъ поднесемъ кръвьта си — та белки се наситятъ и оставятъ на малцина да се настанятъ въ нѣкое пусто и непристжпно мѣсто, за да помнятъ тамъ въ бждеще, че е сжществувала нѣкога Гърция и че произхождатъ отъ тази вѣчно славна земя. Кажете, кажете, защото, ако продължаваме да спимъ, малко врѣме ще ни остане.

Меласъ плачеше.

— О, извика той, въобразете си, да загине съвсѣмъ, чрѣзъ най-жестоки и несправедливи срѣдства, елинизмътъ и да се прослави и засили България, тази нищожна и . . . Но защо да прибавимъ ругания? Не е ли достатъчно, да произнесе човѣкъ само името България, за да почувствува ужасъ и отвръщение? И при все това, ние още споримъ върху това, което трѣба да се прави.

Всички, които слушаха боговдъхновения мжжъ, станаха на крака.

— Ножъ, револверъ! — казаха Котасъ и Киру.

— Само така може да се върши работа противъ звѣроветѣ, прибавиха и другитѣ.

— Тогава, поде Меласъ, всички ще излѣземъ, всички ще измремъ, а другитѣ елини да правятъ каквото щатъ.

— Да, Павле, да, каза Вардасъ. Това ще стане, но мисля, че трѣба да направимъ прѣдварително една обиколка въ Македония.

— Великолѣпна идея, извикаха всички. Необходимо е едно прѣдварително изучване.

— Значи, съгласни. Заклѣвате ли се? запита Меласъ.

— Заклѣваме се да дадемъ живота си за отечеството, отговориха всички.

Това бѣше на 28 февруари 1904 година". (Стр. 130 — 131).

*

Първитѣ дни на май петима капитани,(1) начело съ Микиса Зезасъ (Меласъ), придружени отъ петима адютанти-вѣстови, минали границата и влѣзли въ Македония. Слѣдъ четири-мѣсечна обиколка тѣ се върнали въ Атина. Въ Гърция идеята е вече достатъчно популяризирана. Въ Атина е образуванъ комитетъ, прѣдсѣдателствуванъ отъ Д. Калапотакисъ, редакторъ на патріотическия в. „Емброс". Комитетътъ прѣзъ августъ изпраща въ Македония една чета подъ войводството на Каудисъ, критянинъ. Меласъ сжщо рекрутира нови отмъстители, все критяни (2), и се готви да излѣзе и се залови сериозно за работа. Къмъ края на августъ той е вече въ Македония съ титлата *архиюсъ* — началникъ и инспекторъ на всички чети.(3) (Слѣдва)

(1) Между тѣхъ и мѣстнитѣ „елини" Котасъ и Павлосъ Киру. (2) Стр. 138 — 159.

(3) Числото на „отмъстителнитѣ" чети е вече значително; капитани сж: Баколасъ, Кокиносъ, Каудисъ, Хасотисъ, Бурасъ, Пулакасъ и пр. — всички гърци отъ Елада и Критъ, съ изключение на извѣстнитѣ намъ нѣколцина ренегати.

КЪМЪ ИСТОРИЯТА НА ГРЪЦКАТА ТЕРОРИСТИЧЕСКА ПРОПАГАНДА ВЪ МАКЕДОНИЯ

(3)

Характеръ и тенденции на гръцкото андартство

(Изъ „Периодическо Списание“)

Първиятъ подвигъ на капитанъ Зезасъ е убийството на българския учитель и на свещеника отъ село Прѣкопана. Непосрѣдствено слѣдъ това той прѣдприема едно нападение въ с. Неретъ, дѣто, по свѣдѣнията му, се криели комитаджии. Меласъ доближилъ селото и се приготвилъ за атака, когато ненадѣйно се чули отъ срѣщнитѣ хълмове силни гърмежи.

Ето тази сцена:

„— Началнико, — обръща се едно отъ момчетата къмъ Меласа, — да отида азъ отъ другата страна, за да нападна тия кучета отъ горѣ. Тѣ не сж мжже и ще го ударятъ на бѣгъ.

— Не, не, Боланѝ, каза Меласъ, чакай, защото, струва ми се, че не сж комитаджии. Тѣ сж много и. . . .

Меласъ прѣкжсна думата си, и до като продължаваха гърмежитѣ, наблюдаваше внимателно съ далекогледа.

Деньтъ бѣше вече достатъчно напрѣдналь, та прѣдметитѣ можеха по-ясно да се различаватъ.

Да, изкодължи Меласъ. Хайде да бѣгаме. Това е аскеръ, а ние нѣмаме причини да се биемъ съ турцитѣ. Отиде, прѣдадени сме отъ нѣкой подлецъ.

Отмъстителитѣ, противъ волята си, послушаха началника и сложиха оржжието си“.(1)

За да отмъсти за убийството на четирма гъркомански първенци,(2) извършено отъ българския войвода Тане, Меласъ прѣдприелъ ново нападение противъ една комитаджийска чета въ Неретъ. Комитаджитѣ си послужили съ бомби и слѣдъ продължително сражение сполучили да избѣгатъ, като оставили трима убити, а гърцитѣ единъ раненъ. (3) Отъ тамъ Меласъ се упжтилъ къмъ Статица, кждѣто и намѣрилъ гроба си.

Около смъртьта и погребението на Меласа, Раптисъ прѣдава не малко невѣрности и фантастични описания. Въ Статица се криялъ българскиятъ войвода Митре Влаха, който, щомъ узналъ за пристигането на „отмъстителитѣ“, подло избѣгалъ. Като стигналъ въ сигурно мѣсто, Митре съчинилъ до военния комендантъ въ Костуръ писмо, въ което му съобщавалъ, че се намира въ Статица, и го канилъ съ най-оскърбителни изрази на сражение. Комендантътъ се разгнѣвилъ и далъ веднага разпореждане да се концентриратъ отъ всички страни войски въ Статица. На 13 октомврия при зори селото било заобиколено, и турцитѣ, мислейки, че иматъ работа съ четата на Митре Влаха, започнали сраженията. Всички андарти сполучили да се измъкнатъ и избѣгатъ. Само Меласъ, заедно съ нѣколко други момчета, нѣмаль възможность да направи това. На излизане отъ кжщата той падналъ убитъ, а андартътъ Боланисъ — раненъ и плѣненъ. (1)

Ще дадемъ тукъ само нѣкои подробности, които „историкътъ“ описва подъ заглавие „Убийство на полубогъ и нараняване на лъвъ“.(1)

Слѣдъ като дойдоха на себе си отъ страха и вълнението, — казва се въ книгата, — селянитѣ започнаха да говорятъ съ удивление за капитанъ Зезаса. Тѣ останаха изненадани, когато разбраха, че подъ псевдонима Зезасъ се е крилъ единъ чуденъ младежъ, принадлежащъ къмъ една отъ най-знатнитѣ фамилии на елинизма, единъ младежъ, който се е въодушевлявалъ само отъ една мечта: да види Гърция велика и славна, каквато е била въ дреностьта, да види поробенитѣ си братя да празднуватъ, *подъ сѣнчата на бѣлосинього знаме*, — радоститѣ и щастието на единъ възвишенъ животъ подъ небесната свѣтлина на свободата.

Женитѣ отъ Статица оплаквааха загубата на редкия юнакъ и народната муза завѣща на бждещитѣ поколѣния македонски орачи и овчари — пѣсни, въ които гръцката душа оплаква елегично прѣждевременната смърть на прѣкрасния Микиса Зезасъ. (1)

Горниятъ пасажъ не е важенъ за насъ като илюстрация на настроението и чувствата на селянитѣ въ Костурско спрямо Меласъ и спрямо андартитѣ вообще — всѣка нация можe свободно да се тѣши съ илюзии — а като доказателство за това, че задъ всички гръцки оправдания, проклятия и свирѣпости въ Македония се крие идеята за присъединението на тая страна къмъ „майка Елада“, идея, която дѣйствително ржководи Меласа и цѣлата гръцка терористическа борба и реализирането на която гърцитѣ прѣслѣдватъ не чрѣзъ борба съ турцитѣ, а унищожавайки българщината . . . .

Отъ разказанието, което обладало турцитѣ, когато сж разбрали, че убитиятъ не е Митре Влахътъ, а Меласъ, се вижда, че българскитѣ селяни сж прибѣгнали много основателно до хитрость.

(1) Стр. 45.
(2) Върху това убийство ще имаме случай да се повърнемъ.
(3) Стр. 55 — 58.

(1) Стр. 59 — 64.

(1) Истината по убийството на Меласъ е слѣдната: Българскитѣ селяни не криять, че писмо до хукюмата въ Костуръ дѣйствително е имало. Но то е било съчинено и изпратено не отъ Митре Влаха, който не се е намиралъ въ Статица и, писали въ хукюмата, че въ селото се крие Митре Влахътъ, понежс не сж били сигурни, че, ако кажатъ истината, турцитѣ ще прѣдприематъ нѣщо противъ андартитѣ. И нмайки всички основания и всичкия интересъ да се освободятъ отъ единъ човѣкъ, който е отишълъ да ги гори и погърчва, сж прибѣгнали до хитрость.

(1) Стр. 65 — 67

Доказано е, — казва се по-нататъкъ въ книгата, — че турскитѣ офицери, които сж командували войската въ Статица, сж съжалявали много, когато се узѣрили, че, вмѣсто омразния Митре Влаха, съ когото сж мислили, че се сражаватъ, сж убили благородния и великодушния капитанъ Зезасъ — човѣка, който бѣше се отрѣкълъ отъ себе си, за да посвети великата си и възвишена душа на своитѣ слаби братя, на свободата и на славното си и велико отечество. (1)

Слѣдъ смъртьта на Меласъ разпръснатитѣ негови другари успѣли дъ се събератъ надъ Статица. Тамъ гъркоманскиятъ свещеникъ имъ занесълъ „въ срѣбъренъ дискъ, покритъ съ копринена кърпа“ главата на убития шефъ. Облѣченъ въ свещеническитѣ си одежди, той прочелъ заупокойни молитви, произнесълъ неизбѣжната патриотическа рѣчь за „великото 64
отечество“, причастилъ паликаритѣ, слѣдъ което главата била занесена и погребена въ околностьта на село Желево. Тамъ „елинскитѣ дѣвици иматъ отъ тогазъ грижата да обсипватъ осветеното мѣсто съ пъстри, миризливи цвѣтя“.(2)

(1) Стр. 67.
(2) Стр. 77.

(Слѣдва)

ПОДЛИСТНИКЪ НА В. „ВѢСТИ“

КЪМЪ ИСТОРИЯТА НА ГРЪЦКАТА ТЕРОРИСТИЧЕСКА ПРОПАГАНДА ВЪ МАКЕДОНИЯ

(4)

Характеръ и тенденции на гръцкото андартство

(Изъ „Периодическо Списание“[5])

За характеристика на Меласа, като *гръцки патриотъ*, могатъ да послужатъ нѣколко негови писма, писани до задушевния му приятель Вардасъ. Едно отъ тѣхъ се отнася до бунтовническата дѣйность на Меласа прѣзъ врѣме на критското възстание отъ 1896 година, а другитѣ — за неговата организаторска работа въ 1903 година. Отъ тѣхъ се вижда, че, макаръ и жертва на заблужденията, които сж заслѣпили гръцката нация и извратили нейнитѣ понятия за националенъ и човѣшки моралъ въ патриотическитѣ борби, П. Меласъ се движи отъ по-дълбоки чувства и служи съ искреность и ентусиазъмъ на идеитѣ си.

„Заклевамъ тѣ, — пише той на Вардаса въ 1896 година 17 май, — въ всичко скжпо, което имашъ, да ме повикашъ, щомъ се образува и най-малката чета, за да замина въ Критъ. На тебъ оставамъ да изберешъ сегодния моментъ. Когато дойде врѣме да заминешъ ти, ако си човѣкъ и добъръ патриотъ, извикай ме,безъ да кажешъ абсолютно нищо никому“(1). Отъ сжщитѣ неудържими патриотически порив е обладанъ Меласъ и въ 1903 година, когато се почва неговата македонска дѣйность. Съ дата 2 августъ 1903 година той пише на приятеля си Вардасъ: „Ще тръгна и азъ като простъ войникъ съ четата на Руваса, защото се боя, че, при страшнитѣ страдания, които търпятъ нашитѣ поробени братя отъ нашествията (на българитѣ — бѣл. н.), ако азъ продължавамъ да стоя тукъ, всрѣдъ страшното равнодушие на официални и неофициални кржгове, страхъ ме е да не полудѣя; тъй че по-скоро, за да се изцѣря, рѣшихъ да избѣгамъ“(2).

(1) Стр. 78.

(2) Не е безинтересно да се забѣлѣжи, че Меласъ е родомъ албанецъ. Той се гордѣялъ съ своето албанско произхождение, считайки, че и албанцитѣ сж часть отъ елинското племе (както и македонцитѣ сж „елино-вулгарофони“. „Павлосъ Меласъ—четемъ въ 190 стр. на книгата, която ни занимава — храненье въ великата си душа убѣждението, че е елинъ-албаносъ“, т. е. гърко-албанецъ. И така, на чело на новата гръцка „епопея“ стои единъ албанецъ, както и най-великитѣ имена отъ гръцката революция, Боцарисъ, Зервасъ, Цавеласъ, Миулисъ и пр. сж имена не на елини, а на албанци или славяни.

(1) Това „изложение“ (стр. 407 — 428) е най-цѣнниятъ документъ въ книгата на Раптиса. То е цѣлото едно самоизобличение за гърцитѣ, и за това ние често ще си служимъ съ цитати отъ него.

(2) Стр. 409.

(3) Като че ли има българи, които да не сж „бивши православни“, т. е. патриаршисти.

За организаторската и главорѣзна дѣйность на Меласа въ Македония най-цѣненъ документъ е неговото „изложение“ до централния комитетъ въ Атина. Въ него Меласъ дава отчетъ за резултатитѣ отъ обиколката си и описва впечатленията си отъ посѣтенитѣ мѣста.(1)

Веднага се опжтихъ за Елеово — четемъ въ „изложението“(2) и отъ тамъ за Прѣкопана, дѣто бидоха убити веднага прочутитѣ българи, свещеникътъ и учителтъ. И двамата заемаха видни мѣста въ комитета.

Свикахъ селянитѣ, и специално старѣйшинитѣ (тѣ сж бивши православни и сж се отцѣпили на сила)(3) и имъ прѣпо-

ржчахъ да се повърнатъ къмъ православието.

Запитахъ ги да ми кажатъ свободно, да ли тѣхната съвѣсть е българска и убѣжденията имъ схизматически, като имъ заявихъ, че ще ги уважа, но че нѣма да допусна никому да обрѣща чрѣзъ тероръ елинитѣ въ схизматици.

Невдигнищитѣ, един подъ влиянието на страха, внушенъ отъ убийството на съселянитѣ имъ,(1) други съ истинска радость ме увѣриха, че душата имъ никога не е пригржщала схизмата, нито българскитѣ идеи, и ще изпълнятъ съ готовность, каквото имъ заповѣдамъ.

Тогава имъ казахъ, че искамъ отъ тѣхъ да се закълнатъ въ православието, и второ, да подадатъ въ такава смисъль прошение до каймакамина и до митрополита.

Прѣдъ послѣдния да се явятъ вжтрѣ въ десеть деня най-много и да поискатъ да имъ се изпрати гръцки свещеникъ и учитель.

Заявихъ имъ още, *че ще считамъ за българинъ* и клетвопрѣстжпникъ оня, който прѣстжпи клетвата си, *и ще му наложа съотвѣтното наказание.*

Въ Сребърно сжщо разтурихъ сжществуващето настоятелство (комисия) и задължихъ жителитѣ да отидатъ да се поклонятъ на нашия митрополитъ.

Единъ отъ членоветѣ на комисията имаше синъ учитель въ българското село Зеленичe. Слѣдъ като ми се заклѣ доброволно въ православието и въ елинизма, задължихъ го да го оттѣгли (отъ българщината) вжтрѣ въ една седмица.

Нѣкои отъ горнитѣ искания вече се изпълниха, *но, ако не се изпълнятъ всички вжтрѣ въ казания срокъ, тогава ще бждатъ убити нѣкои отъ по-опаснитѣ членове на разтурената комисия, на които слѣдъ заловянето имъ подарихъ живота само подъ такива условия.*“ — Стр. 410)

И така, Меласъ хемъ „уважава“ убѣжденията на селянитѣ, хемъ *застава* населението да се кѫлне и пригржща „вжтрѣ въ извѣстенъ срокъ“ — но все пакъ *доброволно!* — православието и елинизма.

Само тия редове биха били достатъчни, за да покажатъ, колко е отвратителна и мизерна каузата, на която служатъ „полубогътъ“ Меласъ и неговитѣ сподвижници.

(1) На убитити отъ четата на Меласа български учитель и свещеникъ.

Сѫщата насилническа политика Меласъ води и къмъ съзнателнитѣ власи, макаръ че влашкото население не е поддържало чети и комитети и слѣдователно не е могло да убива „елини“.

Въ „Бѣлъ-Камень“(1) — казва Меласъ въ „изложението“ си — наложихъ (и се изпълни) да се оттеглятъ единственитѣ седемь ученици на основното тамъ румѫнско училище. (2)

По-нататъкъ въ „Изложението„ четемъ:

Отъ тамъ отидохъ въ Неретъ. Тукъ владѣе една хайка отъ три-четирма безобразници, които тероризиратъ не само селото, но и околностьта. *Необходимо нуждно бише да се прѣмахнатъ и тѣ.*

Обаче въ момента, кагато Меласъ се тъкмѣлъ да започне нападението, четата му се натъкнала на аскеръ, и той се видѣлъ принуденъ да отложи акцията си.(3)

Меласъ се оплаква, че неговата дѣйность се затруднява много „поради липсата на каква-годѣ вѫтрѣшна организация“.(4) И за това се заема да попълни тази празднота. Като центрове на района Неретъ — Неговань — Екши-Су — Зеленичe — Невеска, той избралъ албанскитѣ (гьркомански) села Неговань и Елеово, понеже тѣ били „прѣдани на елинизма.“

Обяснимо е, защо той прѣнебрѣгва вулгарофоннитѣ-екзархийски и даже вулгарофоннитѣ-патриаршийски села, на които е дошелъ „да помага“. . .

Като общъ ржководещъ центъръ Меласъ опрѣдѣлилъ селото Невеска (влашко). Той основалъ и нови управителни тѣла въ Елеово, Сребърно, Неговань, Бѣлъ-Камень и Долно-Котори. Тѣхнитѣ длъжности сѫ три: „Даватъ приемъ и пазятъ нашитѣ чети. Второ, грижатъ се за безопасностьаа на селото, и трето, водятъ пропаганда вѫтрѣ въ селото и въ околностьта“.(1) Меласъ не крие, че е допълнилъ своя правилникъ съ членове „отъ правилника за вѫтрѣшната служба на разбойническия комитетъ“.(2)

Меласъ описва още „комичния страхъ“, който обзелъ българитѣ при появяването на андартитѣ: едни отъ първитѣ хора на българския комитетъ избѣгали, други побързали да му прѣдложатъ услугитѣ си. Но той имъ отговорилъ, че „не иска тѣхнитѣ услуги, а — *главитѣ имъ*“. —Стр.419).

„Полубогътъ“ на нова Елада става още по-отвратителенъ съ своето отношение спрямо турската власть. Той, човѣкътъ, който въ 1896 година се бори противъ „турската тирания“ въ Критъ, сега се задоволява само да търси български глави и остава слѣпъ къмъ „турската тирания.“ Нѣщо повече, той уважава правителството и аскера и дири тѣхното приятелство. Като описва „отличното влечатление“, което появяването на андартитѣ произвело у турцитѣ, Меласъ продължава така:

„За добро или зло, писахъ на Леринския наймакаминъ писмо, въ което му заявихъ, че моята цѣль е само да наказвамъ долофонитѣ българи и да защищавамъ нашитѣ братя отъ българскитѣ орди; че нѣма да закачимъ никого, че плащамъ за всичко, че уважавамъ турското правителство и войската, прѣдъ която винаги ще се отстранявамъ, освѣнъ ако бѫда заобиколенъ, въ който случай, разбира се, нѣма да се прѣдамъ. Както се научихъ, това ми писмо разсърдило господина каймакамина, но, за щастие, още не съмъ почувствувалъ послѣдствията отъ гнѣва му, освѣнъ злополуката при Неретъ, която, както се уча, съвсѣмъ била случайна, тъй като войската случайно е минавала по това врѣме отъ тамъ. (1)

Това е то „полубогътъ“ Меласъ.

II.

„Общи упѫтвания за македонскитѣ чети“.

Не по-малко цѣненъ документъ за цѣлта, срѣдствата и въобще за характера на гръцката четнишка пропаганда въ Македония прѣдставятъ „Общитѣ упѫтвания за македонскитѣ чети“.(2) Тѣ сѫ изпратени отъ централния комитетъ въ Атина до „елино-македонскитѣ“ капитани, наскоро слѣдъ загиването на Меласъ.

Ще ги прѣдадемъ изцѣло.

Да се разтурятъ *чрьзъ какавто и да е срѫдства* всички български настоятелства на комитетитѣ въ разнитѣ села, и да се основатъ гръцки съ задача, да прикриватъ гръцкитѣ чети и да се грижатъ за безопасностьта на селото.

Да се назначатъ куриери *срѣщу единъ наполеонъ на мѣсецъ и съ обѣщание на сие-*

(1) Куповланско село въ Леринско.
(2) Стр. 411.
(3) Стр. 411.
(4) Стр. 413.

(1) Стр. 413 — 414.
(2) Стр. 415.

(1) Стр. 422. За турско-андартскитѣ отношения ще говоримъ специално по-долѣ.
(2) Стр. 319 — 323.

чиално възнаграждение за всѣка сполучлива работа.

Понеже всѣка акция трѣба да носи чисто македонски характеръ, нуждно е да се дѣйствува прѣзъ пролѣтьта и лѣтото за създаване на групи, двѣтѣ трети на които да сѫ съставени отъ македонци.

Въ кржга на това набиране трѣба да влѣзатъ всички епархии на Битолската область.

За това трѣба да стане разбирателство съ надлежнитѣ лица и да се установи редовна пощенска служба.

Да се дадатъ заплати, съгласно съ послѣдното изложение на Меласа, на всички, които при него сѫ получавали такива.

Да се държатъ редовно проповѣди за патриотизмъ, себеотречение *и любовь къмъ общата Майка* (Елада — бѣл. н.)

Да се разпореди разпрѣдѣляне на епархиитѣ въ райони съ по трима или четирма войводи всѣки и съ съотвѣтното число борци, новитѣ отъ които ще носятъ титлата *армаголосъ*, а изпитанитѣ момчета — титлата *валикари*.

Всѣки, който за пръвъ пѫть постѫпва на служба, или пъкъ приема нова такава, трѣба, ако се разполага съ врѣме, да даде клетва, че ще изпълнява вѣрно дължностьта си.

КЪМЪ ИСТОРИЯТА НА ГРЪЦКАТА ТЕРОРИСТИЧЕСКА ПРОПАГАНДА ВЪ МАКЕДОНИЯ

(5)

Характеръ и тенденции на гръцкото андартство

(Изъ „Периодическо Списание“)

Ако кой да е отъ членоветѣ, които съставятъ групитѣ, прѣстжпи строгия принципъ на уважение честьта и имота на жителитѣ въобще, или стане причина за ощетяване на народнитѣ интереси, наказва се строго, или се изключва, или се *отказва и лишава отъ заплатата си.*

Четитѣ трѣба да покровителствуватъ специално турския елементъ въ Македония, *не само за да спечелятъ покровителството на турскитѣ власти, но и за да бѫде тоя елементъ разположенъ къмъ насъ и да иждаочита гърцитѣ въ случай на какваго и да било промѣна въ сѫдбата на Македония.*

Първитѣ и главни дѣйствия на слиномакедонскитѣ чети трѣба да иматъ за прѣдметъ наказанието на българскитѣ до-

лофони, (убийци — бѣл. н.), които се считатъ подозрителни или опасни, и прѣслѣдването на българскитѣ чети.

Това ще съставя главното, ежедневното такъ да се каже, занятие на елино-македонскитѣ чети.

Акции, които могатъ да прѣдизвикатъ аларма, възмущение или ужасъ, като поголовни клания на цѣли села, трѣба строго да се избѣгватъ, *освенъ въ случаи, когато тѣ се окажатъ необходими за примѣръ на контръ-отмъщение.*

Да се защищава гръцкото население.

Да се покровителствува.

Да се възвръща то къмъ православието, ако се е отказало отъ него, или ако е прибѣгнало къмъ схизмата насилствено и противъ възвѣстъта си.

Да се наказватъ прѣдателитѣ, долофонитѣ и разбойницитѣ, както и тѣхнитѣ агенти въ разнитѣ села.

Ето общата програма за дѣйность.

Елинска Македония вижда въ хората, които се борятъ за нея, драгоцѣнно сѣме, което ще принесе обиленъ плодъ на нацията.

(Печатъ) *П. Сарояосъ*
Д. Ик. Калапотакисъ."

Тия упжтвания говорятъ сами и не се нуждаятъ отъ много коментарии.

Гърцитѣ сега признаватъ сами всичко онова, което до 10 юли 1908 година, било отъ срамъ прѣдъ европейския свѣтъ, било по други съображения, сж имали интересъ да маскиратъ, извръщатъ и криятъ. Тѣ сега установяватъ сами, по единъ неоспоримъ начинъ, че терористическата имъ пропаганда се организира и дирижира отъ Атина; че отмъстителитѣ имъ, уроженци въ грамадната си часть на Гърция и на Критъ, сж наемници, чието „ежедневно занятие" е, да унищожаватъ българитѣ, подведени подъ общия знаменатель на „разбойници" и „долофони"; че тѣхната мисия е да повръщатъ отцѣпеното отъ патриаршията гръцко (т. е. „вулгарофоно") население въ „лоното на православието"; че тѣ търсятъ съюза и приятелството на турската потиснически власть и дѣйствуватъ винаги отъ името на „великата майка" Елада.

Всичко това не бѣше за никого тайна. Доказателства не липсваха и до 10 юли 1908. Гърцитѣ, обаче, опровергаваха всичко това, и го отдаваха на „българскитѣ клевети". Сега го признаватъ безъ стѣснение и даже съ гордость. А това не е безъ значение и слѣдъ промѣната на режима въ Отоманската империя.

III.

Турско - андартското сътрудничество

Къмъ даннитѣ, които досегашното ни изложение дава относително становището на андартството къмъ турския деспотически режимъ, къмъ войската и органитѣ на властьта, и въобще къмъ турцитѣ, ще сгрупираме тукъ и останалитѣ данни отъ тоя родъ.

Андартътъ Боланисъ описва сраженето въ Статица (1), въ което е загиналъ Меласъ. Войската е заобиколила квартирата и започнала да чупи вратата. Андартитѣ стоятъ съ скръстени ржцѣ и чакатъ.. Само Боланисъ се мжчи да крѣпи отвжтрѣ вратата, която вече пращи подъ ударитѣ отвънъ. И ето защо: „Ние—казва Боланисъ — не прибѣгнахме прѣзъ всичкото врѣме къмъ никакво нападателно дѣйствие, понеже имахме отъ началника устна заповѣдь, да не стрѣляме противъ войската, и, даже когато сме заставени —да стрѣляме въ въздуха".

(1) Стр. 82 — 87.

Една нощь къмъ края на юний 1904 г. караулитѣ на Вангеловата чета, състоеща отъ елини и критяни, които му изпратилъ Меласъ, забѣлѣжили при село Бабчуръ (въ политѣ на пл. Вичь) стотина въоржжени хора. Караулитѣ ги взели за българи, и се завързала стрѣлба и отъ двѣтѣ страни:

„Обаче, начинътъ, по който стрѣляха враговетѣ на отмъстителитѣ, нѣколко изсвирвания съ тржба и размѣнени турски сигнали убѣдиха капитанъ Вангела, че има срѣщу себе си войска.

„По това врѣме капитанъ Вангелъ бѣше пренесълъ голѣми услуги на турската войска, не само защото бѣше служилъ за водачъ на войската при прѣслѣдването на българскитѣ възстанически чети, но и бѣше участвувалъ самъ съ безподобна храбрость въ станалитѣ сражения.

„За това турскитѣ офицери отъ тоя районъ бѣха дали на храбрия македонецъ „парола", чрѣзъ която да се избѣгватъ стълкновенията, които по недоразумѣние биха могли да станатъ между него и войската.

„Парола е тайниятъ знакъ, който тѣ знаяха и съ който си служеха въ общата борба, цѣлта на която бѣ потушването на лъже-възстанието, организирано отъ Чакаларова, Попова и Сарафова заедно съ софийскитѣ комитаджии.

„Капитанъ Вангелъ заповѣда на своитѣ паликари да спратъ стрѣлбата.

„И стоещитѣ на срѣща имъ направиха сжщото.

„Капетанътъ извика „паролата" и веднага получи отговоръ отъ единъ турко-албанецъ офицеръ.

— Войска е, каза той на своитѣ паликари.

— Ела, капитане, да те видимъ, извика отъ шумака турскиятъ офицеръ.

„Капитанъ Вангелисъ Георгиу слѣзе и се срѣщна съ турскитѣ офицери. Той имъ изказа съжаленията си за недоразумѣнието, което стана по причина на нощната темнина, и слѣдъ като се сбогува приятелски съ началницитѣ на тоя отредъ, върна се при четата си.

„Войската продължи пжтя си къмъ Черешница"(1).

Другъ единъ фактъ, който доказва, че гръцкитѣ владици андарствуватъ съ знанието, и даже при сътрудничеството

(1) Стр. 112 — 115.

на правителството и на войската. На 28 юни костурскиятъ митрополитъ Каравангелисъ. конвоиранъ отъ 27 войници-албанци подъ началството на чаушитѣ Рустемъ-бей и Шевкетъ-ага, пристигналъ въ Елесово. Капитанъ Вангелъ се научава веднага и пристига съ четата си въ сѫщото село. Тамъ „отмъстителитѣ" присѫствуватъ на литургията, отслужена отъ митрополита. Митрополитътъ продължилъ отъ тамъ обиколката си, „учейки и просвѣщавайки благочестивото си паство въ истината". И прѣзъ цѣлото пѫтуване четата на Вангелъ го придружавала „тайно", безъ да се отдѣли отъ него.(1)

На 24 юли единъ отредъ отъ 400 войници отивалъ къмъ Клисура, за да нападне една комитаджийска чета отъ 500 и повече (!) българи. „Елино-македонцитѣ" слѣдвали отъ извѣстно разстояние подиръ войската. Между Маврово и Горничи офицеритѣ се спрѣчкали помежду си и се върнали назадъ. „Обаче, отмъстителитѣ *заедно съ познатитѣ имъ отъ обиколката на костурския митрополитъ албанци-чауши Рустемъ и Шефкетъ, придружавани само отъ четирма солдати*, продължиха пѫтя си къмъ Клисура". И стигнали на 300 крачки отъ позицинтѣ на българитѣ. „Войницитѣ, щомъ видѣха, че българитѣ сѫ близу двадесеть пѫти повече и настанени на силни позиции, поискаха отъ чаушитѣ да се отстранятъ отъ това опасно мѣсто. Но Рустемъ и Шефкетъ не приеха да отстѫпятъ". Тѣ казали на войницитѣ:

— Идете си вие, страхливци, а ние ще останемъ съ паликаритѣ, белки ще направимъ нѣщо. (Стр. 122).

И двамата чауши взели участие въ сражението противъ бълг. чета (1).

Къмъ срѣдата на августа атинскиятъ комитетъ рѣшилъ, поради многото турски войски, натрупани на границата, да приустанови врѣменно изпращането на чети. Тогава Меласъ писалъ на критския капитанъ Леонидасъ Малекосъ, чакащъ заповѣдь въ Тесалия, за да мине съ четата си границата, да разпустне момчетата и да отиде въ Атина. Меласъ съ старае да умири недоволния капитанъ и му казва:

„— Не виждашъ ли, Леонида, че турцитѣ не могатъ да разбератъ, *че ние нѣмаме нищо противъ тѣхъ и че ние тѣкмо имъ помагаме противъ българскитѣ разбойнически чети*". (Стр. 151).

(1) Стр. 120 — 123.

(1) Стр. 115 — 116.

КЪМЪ ИСТОРИЯТА НА ГРЪЦКАТА ТЕРОРИСТИЧЕСКА ПРОПАГАНДА ВЪ МАКЕДОНИЯ

(6)

Характеръ и тенденции на гръцкото андартство

(Изъ „Периодическо Списание“)

Капитанъ Каудисъ се готви да нападне въ с. Неретъ четата на българския войвода Стойко, но въ послѣдния моментъ узнава, че въ селото се намира и единъ таксилдаринъ съ петдесеть войници. Андартитѣ правятъ съвѣщание. Каудисъ настоява, да не се прѣдприеме нападението.

„— Ние, момчета, не сме дошли тукъ за да дѣйствуваме на своя глава, а споредъ заповѣдитѣ, които ни сѫ дадени,— казва той.

„—Да, да, отговориха момчетата.

„— *Е, добрѣ, кой постоянно ни дрънка, че трѣба на всѣка цѣна да избѣгваме сблъскванията съ турската войска?*“(1)

(1) Стр. 179 — 180.

Идеята за кървавата свадба въ село Зеленичe, едно отъ най-дивашкитѣ дѣла на андартитѣ, е дадена отъ нѣкой си Сульо, турчинъ отъ Зеленичe. Сульо прѣдвожда капитанитѣ Рувасъ, Каудисъ и Пулакасъ, посочва имъ свадбарската кѫща, а прѣзъ врѣме на нападението успокоява аскеритѣ и съселянитѣ си турци, като ги увѣрява, че не се касае за нападение противъ тѣхъ. И андартитѣ оставатъ свободни за да свършатъ съ свадбаритѣ..(2)

Ето и нѣкои пасажи отъ извѣстния рапортъ на Меласа:

„Всички жители,— казва Меласъ,(3) — турци и турко-албанци сѫ ентусиазирани отъ нашето присѫтствие; отъ всѣкждѣ ни се правятъ отъ тѣхна страна прѣдложения за искрено и безкористно сътрудничество. Безъ да отблъсвамъ прѣдложенията имъ, азъ се отнасямъ къмъ тѣхъ резервирано, чакайки да се сдобия съ повече доказателства за искреностьта имъ, да ги опозная и да избера между тѣхъ най-важнитѣ и най-здравитѣ.

„Що се отнася до властитѣ, цивилнитѣ отъ тѣхъ не се произнасятъ добрѣ за насъ; *военнитѣ, или по-добрѣ, началницитѣ на военнитѣ отреди, говорятъ за насъ съ ентусиазъмъ. Нѣкои отъ тѣхъ даже казватъ, че, ако ни сръщнатъ, нѣма да ни закачатъ*“.(4)

На друго мѣсто:

„На Феима, гавазинъ на Изетъ паша отъ Леринъ, *когото господарятъ му изпратилъ, за да ни поздрави и да ни пръдаде тютюнъ и ракия за момчетата и за мене*, дадохъ двѣ лири. Този паша е албанецъ, краенъ елинофилъ. Прѣди нѣколко деня се сближихъ и завързахъ съ него сношения и той ще бѫде извънредно цѣненъ за нашитѣ дѣйствия. А гавазинътъ му Феимъ отъ с. Маала е много вѣренъ и полезенъ; той тури на наше разположение албанцитѣ отъ Маала. На тоя паша, който всѣкакъ благодѣтелствува елинитѣ въ Леринъ, *добрѣ би било да се даде нѣкой орденъ*, — което той, вижда ми се, много желае. Той е чичо на Исмаила Кемалъ“.(5)

Надъ с. Желево, андартитѣ, прѣдвождани отъ Рувасa и Каудиса, се сражаватъ съ четата на Митре Влаха. Гъркоманскиятъ свещеникъ отъ село Песодери (куцовлашко), щомъ чулъ гърмежитѣ, събралъ стотина въоружени селяни и съобщилъ на мѣстния юзъ-башия, че комитѣ сѫ нападнали Желево. Юзъ-башията почналъ да се колебае:

„— Ще се притека, разбира се, веднага, но мисля си, какво ще успѣя само съ тридесетѣхъ хора, които имамъ.

И послѣ добави:

— Освѣнъ това, чуватъ се и гърмежи, което показва, че селянитѣ се съпротивляватъ

— Възможно е да има въ селото и нѣкоя гръцка чета, която и се сражава, каза юзбашията, гледайки съ любопитство попа.

— Па и това да е, отговори попъ Ставри, *тѣ сѫ наши и ще взематъ нашата страна*“.(6)

Подиръ нѣколко часа юзъ-башията и попътъ на чело на селянитѣ и войската се явили на полесражението и нападнали българитѣ.(7)

Прѣзъ коледнитѣ праздници единъ отредъ войска, който „унищожилъ комитѣ въ Прѣспа“, стигналъ въ Желево. Въ сѫщото село тогава е коледувала четата на Руваса.

„Нѣколко аскерлии бутнаха една врата и слѣзоха въ ниска кѫщичка. Вжтрѣ спѣха спокойно четирма отмъстители.

„Турцитѣ ги видѣха и спрѣха.

— Харамии, харамии, каза единъ отъ тѣхъ.

— Да бѣгаме, да бѣгаме, казаха другитѣ, може би, оплашени, но по-вѣроятно е — защото сѫ познали, че спещитѣ бѣха елино-македонски отмъстители, на правата борба на които тѣ симпатизираха“. (8)

IV.

Съставъ. — Наемничество. — Подкупи

Имахме случай по-горѣ да споменемъ, че Меласъ започва борбата съ сподвижници, родомъ почти изключително отъ Гърция и отъ Критъ. Мѣстни хора въ началото сѫ Коте отъ Руля, Павле отъ Желево, Далипо, Вангелъ отъ Сребърно — гъркомани, бивши харамии и, Караиваносъ, гръкъ отъ Населица, бившъ харамия, а по-сетнѣ прѣдводитель на турскитѣ потери. По-късно се явяватъ и други мѣстни капитани, като Дукасъ и Митрусисъ (Митрушъ) отъ Сѣръ, Кицосъ отъ с. Гръцка-Блаца и пр.

(2) Стр. 344 — 407. По-подробно върху зеленичката кървава свадба ще говоримъ по-долѣ.

(3) Стр. 421.

(4) Стр. 421.

(5) Стр. 427.

(6) Стр. 554 — 555.

(7) Стр. 555 — 557.

(8) Стр. 646 — 647.

Меласъ прѣдпочита критянитѣ, като хора съ доказана храбрость и опитни въ воденето на партизанска борба. „Първо рѣшихъ да изпратимъ *шестдесеть критяни* съ Леонидасъ Малекосъ. . .“ — пише той на Вардаса съ дата 2 августъ 1903, — „а Руваса, който отдазна бѣше ми изявилъ желание да замине въ Македония, *изпратихъ въ Ираклионъ* (9) *да избере 12 отбрани момчета*“.(10) Впрочемъ, за тѣхния критски и мораитски произходъ говорятъ самитѣ имъ имена: Лукакисъ, Кукулакисъ, Стратинакисъ, Калогеракисъ, Адрианакисъ, Бонатосъ, Кантунатосъ и пр.

Всички тия хора, прославени въ освободителнитѣ борби на Критъ, отзоваватъ се съ готовность на поканата на Меласъ и отиватъ въ Македония, за да опозорятъ името на Критъ съ клането и дивацията надъ невинни хора, както въ Загорячани, въ Зеленичe и пр.

За своитѣ подвизания въ Македония андартитѣ получаватъ мѣсечна заплата. Тѣ сж *наемници*. Възнаграждения или мѣсечна заплата получаватъ куриеритѣ и всички по-важни органи на терористическата пропаганда въ вжтрѣшностьта. Съ пари се възнаграждава всѣка услуга, принесена на пропагандата, съ пари се заплаща услужливостьта на офицери и други турски правителствени органи, съ пари се възнаграждава и шпионажътъ на отдѣлни турци. Гръцкитѣ капитани разполагатъ съ богата каса, отъ която плащатъ дѣто намѣрятъ за добрѣ. За всичко това ни дава достатъчно данни книгата на Стаматиса Раптисъ.

Ние видѣхме отъ „Общитѣ опитвания“, че централниятъ комитетъ прѣдписва на капитанитѣ да назначатъ куриери *срѣщу 1 наполеонъ мѣсечна заплата*.(11)

Още по-цѣнни свѣдѣния срѣщаме въ рапорта на Меласа.

„Въ Лариса, до деня на тръгването ми, — казва Меласъ,(12) — бѣхъ събралъ 36 души въ пълно въоржжение; *по тъкно настоятелно искане изплатихъ имъ цѣлата заплата*“.

Отъ тукъ се вижда, че „полубоговетѣ“ на Стаматисъ Раптисъ държатъ твърдѣ много за своитѣ мѣсечни заплати като „отмъстители“.

(9) Градъ въ Критъ. — Бѣл. н.
(10) Стр. 79.
(11) Стр. 319—321.
(12) Стр. 407.

По-нататъкъ, говорѣйки за устройството, което е далъ на посѣтенитѣ села, Меласъ казва:

„Въ всѣки главенъ центъръ назначихъ по единъ или двама вѣстоносци (куриери). Ще *имъ се плаща отъ Атинския комитетъ*, който ще изпраща паритѣ до касиера на мѣстния центъръ.

„Заплатитѣ опрѣдѣлихъ съобразно работата — така: въ Елеово единъ наполеонъ за единъ куриеръ, а на куриера въ Невеска по $2^1/_2$, като изключение . . . .

„Освѣнъ това *въ Неволанъ заплатихъ 5 наполеона — заплата на петима въоржжени хора*, които всѣка вечерь обикалятъ селото и сж задължени да се явяватъ на помощь, за усилване на четитѣ винаги когато се повикатъ. Тази имъ извънредна служба може да трае до четири дни непрѣкжснато.

„Тѣ ще получаватъ и малко възнаграждение отъ селото си (което има своя малка каса) за храна, която за напрѣдъ ще се дава безплатно на четитѣ, и за селскитѣ караули, които ще пазятъ находещитѣ се въ селото чети ипр. ипр.

„Опрѣдѣлихъ самъ, и вѣрвамъ ще го удобрите, мѣсечна заплата отъ петь лири на прѣдсѣдателя на районното управление въ Невеска“.(13)

Меласъ опрѣдѣлилъ заплата и на другъ единъ „смѣлъ, уменъ и добъръ патриотъ“ въ Неѳеска, — човѣкъ „съ голѣмо влияние, който сполучилъ *въ кжсо врѣме да унищожи румжнската пропаганда въ Костурско, като ограничилъ числото на ученицитѣ (влашкитѣ) въ училището отъ 85 на 21*“. „Тази заплата отпуснахъ по прѣдложението на . . . който ми го прѣпоржча горещо, и на всички първенци отъ Невеска“.(14)

Меласъ долага на цеатралния комитетъ, че въ село Сетино (Лерински) „нашитѣ убили четирма и обѣсили труповетѣ имъ всрѣдъ селския мегданъ, и други четирма въ с. Бродъ (тоже Лерински), но той „*не знае отъ дъ* (т. е. отъ кой центъръ) *получаватъ* („нашитѣ“) *заплатитѣ си*“.(15)

Ето пъкъ какво разправя Меласъ за заплатитѣ на осемь-членната четица на Зиси:

„Като заплата тѣ получаваха единътъ 3 лири турски, а другитѣ по една. Съгласно съ вашата заповѣдь, тѣ трѣбаше да получаватъ по $^1/_2$ наполеонъ, но азъ наредихъ работата така.

„На Зиси продължавамъ да плащамъ по 3 лири, на другитѣ трима по $1^1/_2$ наполеонъ.

„На едного отъ тѣхъ, когото избрахъ и за вѣстовой (16) давамъ по $2^1/_2$ наполеона, *защото носи часть отъ моя товаръ*. “

Слѣдватъ по-нататъкъ други заплати на куриери и стражи, суми изразходвани за покупки и др. (17).

Меласъ проси извинение отъ „Етерията“, задѣто е похарчилъ много, но той не е могълъ да постжпи иначе: „Онія, които сж имали случай, — казва той, — да служатъ на *висока и велика идея* при сътрудничеството *на малки хора*, ще оправдаятъ тия разноски“.(18) Съ това Меласъ признава, че хората, съ които работи, и срѣдата, въ която борави, сж такива, че не може безъ заплати, подаяния, подкупи и бакшиши.

(13) Стр. 415 — 419.
(14) Стр. 416 — 417.
(15) Стр. 418.
(16) Вѣстовитѣ и адютантитѣ на андартскитѣ капитани носятъ благовидното име „посиснеи“.
(17) Стр. 426.
(18) Стр. 423.

(Слѣдва)

ПОДЛИСТНИКЪ НА В. „ВѢСТИ“

КЪМЪ ИСТОРИЯТА НА ГРЪЦКАТА ТЕРОРИСТИЧЕСКА ПРОПАГАНДА ВЪ МАКЕДОНИЯ

(7)

Характеръ и тенденции на гръцкото андартство

(Изъ „Периодическо Списание“)

Андартскитѣ водители се показватъ твърдѣ мекосърдечни и благодѣтелни къмъ бѣднитѣ. По нѣкога подаяния се даватъ и на екзархисти. Тази „благотворителность“ и „мекосърдечие“ се диктуватъ отъ съображението, ,,да се направи впечатление“, да се подкупятъ душитѣ.

,,Въ сѫщото село (Сребърно) — четемъ въ изложението на Меласъ подъ заглавие ,,помощи на бѣдни“(1) — дадохъ по една лира турска на нещастната вдовица на капитанъ Вангела, убитъ отъ българитѣ, и на Вангеловата сестра, която отглежда четиритѣ дѣца отъ първата жена на Вангела“.

,,Друга една лира дадохъ на вдовицата на попъ Димитра, тоже убитъ отъ българитѣ.

,,*А за бѣдницитѣ въ Сребърно и на мухтарина половина лира.*

„Счетохъ за добрѣ да проявя таки щедрость въ първото село, въ което стѫпихъ, *и дѣйствително това произведе много добро впечатление.*

,,Ако обаче Съвѣтътъ счита, че тия подаяния сѫ излишни или голѣми, моля, да ми каже, какъ мога и какъ трѣба да постѫпя.

„*Въ Пръкована дадохъ сѫщо на мухтарина половина лира за бѣдницитѣ (схизматици) жители*“.(2)

,,На гавазина на Изетъ-паша намѣрямъ да опрѣдѣля по единъ наполеонъ на мѣсецъ, *защото чрезъ него ще можемъ да очистимъ Негетъ, Песочница и Кучковени*“.(3)

Андартитѣ възнаграждаватъ щедро всѣка услуга. Ще приведемъ само единъ примѣръ. Презъ врѣме на единъ труденъ походъ, капитанъ Вардасъ изпраща своя куриеръ, влахъ, да му намѣри отъ нѣйдѣ четири мулета. ,,Бързай, ако ги намѣришъ, ще имашъ една лира бакшишъ“(4) — казалъ му Вардасъ.

Отъ помѣстенитѣ въ книгата портрети се вижда, че андартитѣ сѫ облѣчени разкошно. Тѣ носятъ и скѫпоцѣнни украшения. ,,И отмъстителитѣ съ своитѣ сребърни украшения и съ оржжието си влѣзоха въ черквата“ — четемъ на едно мѣсто.(5) Капитанъ Пулакасъ — тоя капитанъ ходи на' конь — изглеждалъ ,,внушителенъ и величественъ съ своето посрѣбрено въоржение“.

Всичко това може да даде понятие за срѣдствата, съ които разполага андартската пропаганда, срѣдства, черпени въ грамадната си часть отъ Гърция. За съжалѣние, въ книгата липсватъ данни за заплатитѣ на капитанитѣ, каквито тѣ сигурно сѫ получавали — ако не богатитѣ и интелигенти водители, като Меласа, то проститѣ, като Каудиса, Яглиса и пр. Но и при тази липса наемническиятъ характеръ на андартското дѣло е, струва ни се, достатъчно освѣтленъ отъ книгата на Стаматиса Раптисъ.

V.

„Отмъстители“ и „долофони“. — Българоненавистничество.—Басни и легенди

Стаматисъ Раптисъ е човѣкъ съ неустрашими похвати, неудържима фантазия и рѣдъкъ съчинителски даръ Той не се спира прѣдъ нищо, за да угоди на българоненавистническитѣ инстинкти на нацията си и да погъделичка нейното щеславие.

Ще прѣдадемъ нѣкои отъ по-важнитѣ епизоди. Това сѫ куриозитети отъ твърдѣ забавителенъ характеръ, които сами по себе освѣтляватъ добрѣ, както автора, тъй и публиката, за която е прѣдназначена неговата книга.

Четници, войводи, попове, селяни, — всички герои на Стаматиса Раптисъ, сѫ прѣди всичко ритори Тѣ ораторствуватъ всѫду и всѣкога, даже въ обикновенитѣ разговори по между си, славословятъ Елада и поразяватъ съ хули и ругания българщината.

Прѣзъ лѣтото, прѣди илинденското възстание, въ Чуриловския монастиръ, (Костурско) гостува първата чета, изпратена отъ Гърция. Тя очаква тамъ капитанъ Вангела, за да се постави подъ негово началство. Въ това врѣме българскиятъ войвода Чакаларовъ съобщава на игумена съ писмо, че ще дойде да изгори монастира. Духовникътъ, старъ и опитенъ дѣецъ въ гръцкитѣ национални борби, настанилъ веднага „отмъстителитѣ“ и монастирскитѣ хора на добри позиции, произнесълъ една рѣчь върху славата на гръцкото минало, и специално върху геройскитѣ подвизи на гръцкитѣ клирици прѣзъ врѣме на гръцката революция отъ 1821 г. . Заповѣдалъ послѣ никой да не стрѣля, докато не изгърми прѣвъ той и се прибралъ въ келията си. Тамъ той се въоржжилъ отъ глава до пети, загледалъ се отъ прозореца въ таинствената нощь и изпадналъ въ нѣкакво мистическо настроение: ту поглежда изъ прозореца, очакващи пристигането на Чакаларова, ту чете въ отвореното прѣдъ него евангелие и тълкува отдѣлни мѣста изъ него. Като рефренъ на единъ цитатъ отъ апостола Павла върху любовьта къмъ ближния, духовникътъ, който си спомнилъ за Чакаларова, на единъ дъхъ издекламираль:

„Не. Не обичамъ. Мраза ги толкова, колкото обожавамъ тебе, Господи, отъ дѣтскитѣ години и до старость. Мразя ги българитѣ и ще ги мразя и азъ и синоветѣ на моитѣ братя елини.. На тия, що идатъ при мене, — твоята милость, Всемогѫщи Боже, е направила да ме считатъ за свѣтъ. — на тия, що идатъ при мене да се изповѣдатъ, каквито тежки грѣхове и да сѫ сторили, даже звѣроподобни разбойници ако сѫ били нѣкога, азъ имъ казвамъ:

„— Хвърлете се върху българитѣ, отмъстете, отмъстете, и нека всички ваши грѣхове да тежатъ на душата ми. За нищо друго недѣйте мисли. Само за Елада велика, праведна и прѣкрасна Елада. Само за нея и за евангелието . . . .

„Той се удари съ двѣтѣ ржцѣ по челото и падна на колѣнѣ.

(1) Стр. 425.

(2) Стр. 425.
(3) Стр. 428.
(4) Стр. 658.

(5) Стр. 698.

„— Азъ се замаяхъ, полудѣхъ. Не знамъ, що говоря.

„Въ тая минута една голѣма птица, плъскайки съ крилѣ, влѣзе въ келията на монаха.

„Послѣдниятъ се събуди отъ шума. Той се стрѣсна. Грабна револвера и се завтече къмъ прозореца. Птицата отлѣтѣ пакъ къмъ небето.

„Монахътъ усѣти това, което бѣ усѣтилъ Ной, когато е видѣлъ гължба, носещъ му маслиново клонче.

„— Боже Господи, извика той, съ погледъ устременъ въ звѣздитѣ, душата ми да бѫде подъ твоята сѣнка, животътъ ми за Елада.

„ И гръмна.

„Отъ срѣщната улица се дадоха десеть вистрѣла срѣщу прозореца на келията.

„И се започна ожесточено сражение“.(6)

Колко трѣба да сѫ останали доволни читателитѣ на Раптиса отъ това, че и Господъ се явява съюзникъ на андартитѣ, тѣхенъ куриеръ и шпионинъ, който имъ съобщава по птицитѣ движението и намѣренията на неприятеля!

*

Другъ примѣръ на нескопосно съчинителство.

Четата на Каудисъ денува надъ Загоричани. Часовитѣ залавятъ три воловарчета и ги довеждатъ при войводата:

(6) Стр. 98—180.

„— Ако се окажатъ българчета, какво ще ги направишъ, капитане? — запита единъ отъ отмъстителитѣ.

„— Ще ги пустнемъ свободни, отговори Каудисъ, та когато пораснатъ и почнатъ да носятъ пушка, да бѫдатъ убити отъ гърчетата, които ще продължаватъ нашата борба, ако тя не се свърши въ ваши дни.

„Войводата помилва дѣцата — тѣ бѣха на възрасть отъ десеть до петнадесеть години — и ги запита:

„— Отъ кое село сте?

„— Отъ Загоричани.

„— Познавате ли моя приятель Чакаловъ?

„Дѣцата, ободрени, отговориха:

„— Той ни бѣше учитель, когато отивахме въ училището.

„— И какво ви казваше той тогава?

„— Ни казваше, че България е голѣмо царство и е водила голѣми войни; че Македония е имала нѣкога единъ български царь, който се казвалъ Александъръ Велики.

„— А за гърцитѣ какво ви е говорилъ?

„— Че тѣ сѫ клали прѣдѣдитѣ ни и единъ тѣхенъ царь е ослѣпилъ веднажъ хиляди българи. За това трѣба, дѣто чуемъ гърци, да ги гонимъ и по всѣкакъвъ начинъ да ги изтрѣбваме“.

(Слѣдва)

КЪМЪ ИСТОРИЯТА НА ГРЪЦКАТА ТЕРОРИСТИЧЕСКА ПРОПАГАНДА ВЪ МАКЕДОНИЯ

(8)

Характеръ и тенденции на гръцкото андартство

(Изъ „Периодическо Списание“)

Каудисъ научилъ отъ воловарчетата много работи: кои български чети се намиратъ въ Загоричани и въ кои кжщи квартируватъ, кои войводи минаватъ прѣзъ тамъ, кждѣ наоколо има войска и пр. и пр. Той имъ далъ една лира бакшишъ и ги пусналъ да си вървятъ, а самъ съ четата си веднага потеглилъ за Ощима, дѣто, споредъ воловарчетата, се намиралъ Митре Влахътъ. (1)

Цѣлата тая история е съчинена. Чакаларовъ никога не е билъ учитель въ Загоричани — той въобще не е билъ учитель — и не е могълъ, слѣдователно, да разправя на ученицитѣ въ Загоричани за Василия Българоубиецъ и за Александра Велики. При това той напустна Костурско веднага слѣдъ възстанието. Каудисъ и андартитѣ, въобще, постоянно се оплакватъ, че комититѣ се криятъ изъ миши дупки, поради което „отмъстителитѣ“ сж заставени да тичатъ непрѣкжснато отъ балканъ на балканъ и отъ село въ село, за да откриватъ скривалищата имъ. Тритѣ воловарчета съобщили на Куадисъ, че въ Загоричани се криятъ комитаджии; тѣ му съобщаватъ даже и кжщитѣ, въ кои-

(1) Стр. 160 — 165.

Възползуванъ отъ историята за тритѣ воловарчета, Стаматисъ Рапцисъ измисловa единъ разговоръ между андартитѣ върху селото Загоричани. Той иска още отъ сега да подготви читателя си за ужасното клане, което андартитѣ извършиха нѣколко мѣсеца по-късно — на 25 марта 1905 год. — въ това село — и да го оправдае. Той разправя, че Загоричани било гнѣздото на долофонитѣ. Загориченци запланували, постоянно убивали и клали православнитѣ отъ околнитѣ села. Отъ това село билъ и Чакаларовъ, който, „заедно съ своитѣ подкупни орждия, бѣше вдъхналъ ужасъ въ всички околни села.“ „Отмъстителитѣ“ си спомняли, какъ често пжти селянитѣ отъ другитѣ села имъ казвали: „Спасете ни отъ Загоричани и ще видите“ . . . И тъкмо въ момента, когато отмъстителитѣ обмисляли, по какъвъ начинъ би сполучило „едно рѣшително нападение противъ Загоричани“, караулитѣ заловили тритѣ воловарчета.

Сжщия зжбъ отмъстителитѣ имаатъ и противъ село Зеленичe и още въ 1904 год. тѣ кроятъ нападения противъ двѣтѣ села. Обвиненията, съ които Рапцисъ иска още отъ сега да оправдае тъмнощето се клане, сж плоски измислици. Прѣди всичко Чакаларовъ не е родомъ отъ Загоричани, а отъ Смърдешъ, село, което се намира тъкмо на противоположната часть на Костурско — въ Корещата. Послѣ всички села около Загоричани сж екзархийски, така че загориченци нѣмаше защо и не сж могли да колятъ въ тѣхъ елини. Изключение правятъ само Клисура, Невеска и Елеово. Първитѣ двѣ сж куцовлашки паланки съ силни войскови отдѣления.

сж настанени. И при все това отмъстителитѣ не нападатъ находещитѣ се подъ краката имъ, въ селото, омразни долофони, а се опжватъ чакъ къмъ Ощима, за да гонятъ Митре Влаха — оставатъ питомното, за да гонятъ дивото! Изъ пжтя, обаче, четата се оставила отъ мерака да гони Влаха, и се отбила въ Елеово „по важна работа“.

*

Ето пъкъ колко басни и легенди сж вмъкнати въ описанието на едно сражение между четата на Каудиса и четитѣ на Митре Влаха и Кършакова. (2) Къмъ срѣдата на септемврия Каудисъ, прѣслѣдвайки Влаха, се намѣрилъ надъ Ощима. Едно момиченце отъ селото се завтича при „отмъстителитѣ“ и имъ каза да се върнатъ, защото въ селото се намира Кършаковъ съ четиридесеть души. „Зная, че сте паликари, казва то, но грѣхота е да загинете на акерине“.

Каудисъ, по обичая си, далъ на момиченцето една срѣбърна монета, но то я хвърлило съ възмущение, а войводата му се извинилъ, като му казалъ, че не е искалъ да го обиди. И се помирили.

— Така. Азъ съмъ елинка отъ Македония, а вие елини. Здравѣйте прочее — казало момиченцето и припнало къмъ селото. (3)

Каудисъ изпратилъ на Митре Влаха въ селото писмо, съ което го поканилъ

(2) Стр. 204—253.

(3) Стр. 207—210.

да излѣзе съ хората си, ако е юнакъ, за да си прѣмѣрятъ силитѣ. Прѣзъ това врѣме въ една кжща Кършаковъ и Митре Влахътъ, заобиколени отъ близки приятели и отъ нѣкои „развалени българки“, гуляли. Българскитѣ „архиразбойници“ разказвали на женитѣ за своитѣ додвизи и за награда получавали цѣлувки. Митре Влахътъ въртѣлъ своя кървавъ ятаганъ въ дѣсната си ржка, а съ другата грабѣлъ една по една женитѣ и ги заставялъ да се заловятъ на хоро, като заплашвалъ съ смъртъ ония отъ тѣхъ, които се опитвали до откажатъ, или тѣхнитѣ съпрузи, братя и бащи, които биха проявили и най-малкото недоволство. (По-горѣ се казва, че женитѣ били публични!?) Въ тоя моментъ една баба му прѣдава писмото на Каудиса. Митре го прочита и го захвърля; и всрѣдъ шума на тъпанитѣ и зурнитѣ се продължава хорото. Кършаковъ, обаче, взима писмото, прочита го

(2) Стр. 214—216.

Между тия измислици относително „оргията“ на Митре Влаха срѣщаме и тая: Митре, слѣдъ като дигалъ всички жени, за да почне хорото, облизалъ съ езика устнитѣ си и казалъ: „Само медъ ми сж устата“. Би бидо обидно за паметьта на най-скромная и най-добродѣтелния между македонскитѣ революционери да опровергаваме тия отвратителни измислици. Тукъ историкътъ Стаматисъ Рапцисъ е възпроизвелъ, по всѣка вѣроятность, нѣкоя отъ оргиитѣ, устройвани отъ „отмъстителитѣ“ въ село Желево, като е замѣстилъ само имената на андартитѣ съ тия на Митре Влаха и Кършаковъ. Въ това свое свѣтлище андартитѣ дѣйствително сж устройвали оргии като тая, която се приписва на Митре Влаха, и сж присадили въ него за споменъ страшенъ развратъ...

(3) Интересно е, че Стаматисъ Рапцисъ отъ една страна говори съ прѣзрѣние за страхливостьта на комитаджитѣ, които се показвали храбри само прѣдъ беззащитни хора, а отъ друга, описвайки по-важнитѣ сражения прѣзъ 1904 год., като това надъ Клисура (стр. 123), надъ Ощима (за което сега говоримъ), както и голѣмото сражение между четитѣ на Рувасъ и Митре Влаха (стр. 531 — 568) и пр.—признава, че българитѣ сж се сражавали съ голѣмо безстрашие. На мѣста той дори констатира, че „долофонитѣ“ показвать истинско прѣзрение къмъ смъртьта. Рапцисъ не се смущава отъ своитѣ противорѣчия, защото похвалитѣ тукъ-тамъ за българската храбрость му служатъ за мащабъ на несравнено по-голѣмата храбрость на андартитѣ, които винаги излизатъ побѣдители.

и казва на Влаха, че трѣба да се тури край на веселието. Между Влаха и Кършакова се завежда споръ. Първиятъ прѣдлага да се избѣга, вториятъ прѣдлага да се разбиятъ андартитѣ за назидание. Най-послѣ прѣодолява мнѣнието на Кършакова.

При зори, слѣдъ като чакали напраздно цѣла нощь, андартитѣ отишли въ Ощима, но още при влизането си въ селото се натъкнали на българскитѣ чети и се започнало сражение. Тридесеть „отмъстители“-лъвове имали на срѣща си сто души българи. „Историкътъ“ признава, че българитѣ сж показали на това сражение много безстрашие и храбрость. (3) Андартитѣ се сражаватъ, като лъвове противъ врага, чието число достига до 500(!), и извършватъ едно отстжпление толкова „безподобно“, колкото безподобно е било и нападението имъ; тѣ даже сполучватъ да отблъснатъ и разпръснатъ ко-

митаджитѣ. Нѣколцина андарти, обаче, останали въ селото, затворили се въ нѣкои кжщи и продължавали да се борятъ отъ тамъ. А единъ раненъ билъ оставенъ въ черквата, дѣто му дали да чете „псалмитѣ на Давида“ и да се моли Богу за побѣдата на елинитѣ. Българитѣ употрѣбили бомби противъ затворенитѣ андарти, но, изплашени отъ пукота, ударили на бѣгъ. Обсаденията андартъ, Скундрисъ, рѣшилъ да излѣзе, но на стълбата единъ приятенъ гласъ му извикалъ:

„— Стой, юначе!

Скуадрисъ помисли, че сънува.

Той застана и се загледа.

Струваше му се, че вижда прѣдъ себе си Богородица.

Той поклати глава, като че искаше да пропѫди хубавия сънь.

„— Кой си ти? каза той на стоещата прѣдъ него дѣвойка.

— Капитане мэй, мене ме викатъ Елада.

— Елада? Азъ за тебе се боря.

— Българитѣ убиха баща ми и оставиха майка ми въ положение. Когато се родихъ, владиката ме кръсти и ми даде за споменъ това име. Мене ме викатъ Елада и Мария.(1)

1) Сждейки по поддвизитѣ, които прави „Елада“, тя не може да бѫде по малка отъ 15—16 години. А прѣди 20 година, когато е билъ убитъ баща ѝ, не сж сжществували нито организация, нито комитаджии, тъй че бащата на „Елада“, даже ако допустимъ че е сжществувалъ нѣкога, не е могълъ да бѫде убитъ отъ долофона и комитаджии.

Юнакътъ не схвана добрѣ това, което му каза дѣвойката.

Той бѣше забравилъ цѣлия свѣтъ и въ тази минута бѣше повѣрвалъ, че прѣдъ него се намира сама Гърция“.(2)

„Лъвътъ“ послѣдвалъ „бѣлата гължбица,“ която го извела на безопасно мѣсто.

Прѣди да спаси Скундриса, „Елада“ по сжщия начинъ извела други двама обсадени андарти, скрила ги въ нѣкакво скривалище, като ги затрупала съ слама, за да ги не намѣрятъ . . . турцитѣ“..(3)

Сражението се продължава и слѣдъ отстжплението на андартитѣ, които взематъ отбранително положение, послѣ пристига войска, българитѣ се пръсватъ, а андартитѣ се опжватъ къмъ Желево.

*

Въ „историята“ на Раптиса българитѣ сж прѣдставени като човѣкоподобни звѣрове, които убиватъ просто отъ любовь къмъ убийството и лочатъ кръвьта на своитѣ елински жертви.

Единъ примѣръ.

Българскиятъ войвода Тане билъ заловилъ край с. Нередъ прѣзъ нощьта на 9 октомврия, четирма елински първенци.(4) Той посрѣщналъ плѣнницитѣ си така:

„Най-напрѣдъ започна да ги шамаросва и да ги плюе въ лицето, като сжщеврѣменно имъ казваше:

— Добрѣ ни дошли, чорбаджии. Знаетѣ ли, че ни потрѣбахте, за да посрѣднича-ите, та да станемъ и ние гърци. Хайде идете при вашия капитанъ Зезасъ и му кажете да ни прости, за гдѣто сме сгрѣшили. Моля ви се, направете ни тази добрина.

Но въ сжщото врѣме, той биде обладанъ отъ такъвъ бѣсъ, че съ единъ ритникъ въ корема повали едного отъ плѣнницитѣ.

— Охъ, света Богородице, извика той, падайки.

Тане тогава повика останалитѣ своя трима другари и имъ заповѣда да вържатъ плѣнницитѣ единъ срѣщу други за стълбата на четири дървета.

Послѣ извика своя кърволоченъ другарь, който бѣ поискалъ да му отстжпи едного отъ плѣнницитѣ, и му каза:

— Подарявамъ ти го, както обѣщахъ: вземи го, и вѣрвамъ ще се повеселите нѣкой и другъ часъ“!(1)

Като стигнали на лобното мѣсто, Тане пакъ се нахвърлилъ върху елинитѣ съ ритници, плѣсници и псувни, послѣ измъкналъ своя ножъ, покритъ съ черна кръвь, която издавала ужасна воня, понеже кръвьта била вече засъхнала.

„И сигурно, кръвьта, която е обагрила тоя ножъ, бѣше човѣшка, бѣше елинска кръвь, и съ своето зловоние доставяше на Тане удоволствието на чудовищния споменъ за нѣкое злодѣяние, което мизерниятъ архи-разбойникъ не прѣди много врѣме е извършилъ.

„На бре, куче краставо, помирише, каза той на единъ отъ плѣнницитѣ, туряйки ножа подъ носа му. Не е ли врѣме вече да се измие, а? Но оржжието на Тане не се мие съ вода“. (1)

Тане слѣдъ ужасни сарказми и изтезания повалилъ едного съ револвера си. Тогава ятаганитѣ почнали да сѣкатъ убития и останалитѣ живи плѣнници.

„Разбойницитѣ се напрѣдваряха, кой по-напрѣдъ да стовари ятагана си и насмалко се не сбиха, понеже не можеха всички еднакво да участвуватъ въ пиршеството.

„— Чакай бре, и азъ да ударя веднажъ, казваше единъ, старайки се да измѣсти другитѣ.

„— На-ти бе, да те вематъ дяволитѣ, на-ти тази ржка, направи я на парчета, за да се наситишъ.

„— Почакай, викаше другъ. На-ти това око да го занесешъ за хвалба на годеницата си.

„И сжщеврѣменно забоде върха на ятагана въ очната куфина на стенещия още плѣнникъ, извади окото и го тури въ отворената длань на другаря си.

„— Бре, каза този послѣдниятъ, вземайки подаръка, бре проклетнико, очитѣ му сини като на годеницата ми!

„Слѣдъ малко стенанията прѣстанаха.

„Четирмата елини бѣха грозно обезобразени, бивакътъ обагренъ съ кръвь и покритъ съ човѣшки части.

„Разбойницитѣ се обтѣгнаха врѣдъ тая салхана, за да си починатъ.

„Единъ отъ тѣхъ почна да пѣе една дивашка българска пѣсень, съчинена отъ Чакаларова, (3) и изразяваща удоволствието, което чувствува храбриятъ българинъ, когато убива враговетѣ на отечеството си.

„Другъ, обръщайки се къмъ едного отъ компанията, каза:

„— Я си обърши мустацитѣ бе, съвсѣмъ сж червени.

„Послѣдниятъ изплѣзи езикъ и извика:

„— Ами езикътъ не е ли, братко?

„Всички погледнаха тоя отвратителенъ човѣкъ и ентусиазирани извикаха:

„— Ура, ура.

„Тане го възнагради съ една меджидия“. (4)

Напраздно читательтъ ще иска да открие източника, отъ който авторътъ е можалъ тъй отлично да се информира върху всички тия ужасни подробности. Остава да се прѣдположи едно: че духоветѣ на четирмата екзекутирани елини сж се явили на Стаматиса Раптисъ въ видъ на гължби“. . .

2) Стр. 239—243.
4) Стр. 238.
3) Стр. 47—54.

1) Стр. 48—50.

1) Стр. 52.

3) Ние до сега не подозирахме стихоплетски дарования у Чакаларова, па и самъ той никога не е ималъ подобни амбиции.

4) Стр. 53—54.

(Слѣдва)

КЪМЪ ИСТОРИЯТА НА ГРЪЦКАТА ТЕРОРИСТИЧЕСКА ПРОПАГАНДА ВЪ МАКЕДОНИЯ

(9)

Характеръ и тенденции на гръцкото андартство

(Изъ „Периодическо Списание“)

Не искаме да привеждаме повече примѣри за българска кървожадность — приведенитѣ даватъ понятие и за останалитѣ — за да съпоставимъ и нѣколко аналогични подвизи на андартитѣ, съ каквито тоже изобилствува прѣдметната „история“. „Историкътъ“ ги е прѣдалъ безъ всѣкакво стѣснение, тъй като, по неговото разбиране, това сж подвизи на геройзмъ и на патриотическа жажда за мъсть: и когато се нападатъ цѣли беззащитни села, и когато се бѣсятъ убититѣ, и когато убийцитѣ си правятъ подаръци отъ частитѣ на своитѣ жертви.

Ето една сцена отъ убийството на попа и учителя въ Прѣкопана [1]). И попътъ и учительтъ сж нападнати прѣзъ нощьта въ домоветѣ си, заловени и закарани въ планината. [2]) Изъ пѫтя началникътъ Меласъ и капитанъ Пулакасъ си размѣнятъ комплименти по случай извършения „геройски подвигъ“.

„— Удивлявамъ ти се, капитанъ Яни, каза Меласъ. Ти си особенъ човѣкъ.

„— Недѣй се удивлява на мене, началнико; азъ не съмъ направилъ нищо.

На себе си трѣба да се удивлявашъ и тебе трѣба да слави и обожава всѣки елинъ.

„И какво съмъ азъ? зашита очуденъ Меласъ.

„— Ти си идеята! отсѣче сухо капитанъ Пулакасъ. [3])

Седнали да починатъ. Пулакасъ прѣдложилъ да видятъ работата на плѣнницитѣ, и да не имъ прѣчатъ въ пѫтуването.

„— Добрѣ, казва капитанъ Янисъ, — намѣсва се старияттъ андартинъ барба Андрея. — Сега или по-послѣ все едно. Ако заповѣдате, кажете ми, отъ кого да започна „благословенъ еси“. [4])

Водителитѣ продължили пѫтя си, а барба-Андрея, съ още нѣколко души спрѣлъ, за да свърши и съ плѣнницитѣ. Прѣзъ това врѣме се чули гърмежи. Слѣдъ малко при тѣхъ се явилъ барба-Андреасъ, засмѣянъ, и, успокоявайки разтревоженитѣ капитани, казалъ: „Ако щете, вѣрвайте ме, нашиятъ приятель, попътъ, се вампиряса и търти да бѣга.“

Андартитѣ продължили пѫтя си, а Боланисъ доразправилъ историята на попово вампирясване:

Попътъ взелъ да имъ се моли да го пустнатъ срѣщу двѣ хиляди турски лири (по 500 на всѣкиго отъ четирмата екзекуторы!, а на капитанитѣ да занесатъ косата и брадата му, като доказателство, че сж изпълниля миснята си. Въ отговоръ на това барба-Андреасъ му нанесълъ въ гѫрдитѣ три удара съ ножъ, и попътъ се повалилъ на снѣга, който зачервенѣлъ отъ кръвь. Учителя пъкъ го „скопосалъ“ Скалидисъ.

„— И послѣ?

„— Тукъ е най-куриозното. Токо що потеглихме, Николудисъ се обърна и ни каза: — Абе попъ̀тътъ, попътъ. Ето го, ето го. Обърнахме се всички и видѣхме, че попътъ наистина търчи като призракъ къмъ селото. Прѣкръстихме се.

„— Че врѣме за молитва ли бѣше, или?...

„— Имайте търпѣние. Въ туй врѣме Николудисъ гръмна и го повали на ново.

„— Ами ако не е умрѣлъ?

„— Сега нека ви разправи барба-Андреа.

„Всички се обърнаха къмъ стария си другарь.

„— Търпѣние, каза имъ барба-Андреа. Азъ съмъ старъ, и не мога хемъ да вървя, хемъ да разправямъ. Ако искашъ, господинъ началникъ, заповѣдай да спремъ, „нѣще видишъ, какъвъ подаръкъ ти нося.“

„Момчетата го заобиколиха, той свали гуната и взе да рови нѣщо въ раницата си.

„— Не го направихъ за друго, но, като видѣхъ, че три удара съ ножъ не му стигнаха, рекохъ да се осигурямъ съвсѣмъ и . . .

„Безъ да довърши думата си, той измъкна отъ раницата главата на попа.

„— Ай да бързаме сега, каза началникътъ, извърна се и ускори стѫпкитѣ си, желаеки, сѣкашъ, да се отдалечи отъ мѣстото на тази сцена.

„Другитѣ момчета гледаха още барба-Андрея, държащъ още въ протегнатата си ржка главата, отъ която капеше кръвь.

„Барба-Андрея, съ видъ на сждия, чието лице освѣтляваше присѫтствующата богиня Немезида, каза:

„— Всѣки споредъ дѣлата си.

И хвърли надалеко това доказателство за края на живота на единъ пъкленъ и долофонъ български духовникъ“. [5])

*

Вмѣсто да ни занимаватъ подобни „дребни акции“, ние ще се спремъ на свадбата на Зеленичe [6]) „Зеленишката кървава свадба“ съставя най-крупното и най-героично дѣло на андартитѣ прѣзъ 1904 година, споредъ Стаматиса Раптисъ.

Идеята за нападенията на свадбаритѣ въ Зеленичe е дадена на извѣстния намъ зеленишки турчинъ Сульо, който навредъ се прѣвъзнася като идеаленъ човѣкъ. Сульо вмъква андартитѣ въ селото, посочва имъ кѫщата на свадбаритѣ и си отива. Той ги увѣрилъ, че на свадбата ще бѫдатъ сбрани най-прочутитѣ български войводи. Ако гърцитѣ биха се оправдавали съ това, че Сульо ги е заблудилъ, и тѣ сж нападнали беззащитни и нищо не подозиращи свадбари, вмѣсто „прочути български войводи“, тогава зеленишката свадба би прѣдставлявала обикновено андартско дѣло. Тѣ, обаче, не чувствуватъ нужда отъ подобни оправдания. За това Стаматисъ Раптисъ измисля една обстановка, по-достойна за възпѣване и дитирамби: той разказва въ много страници, че андартитѣ нападнали не обикновени безоржжни свадбари, а четата на войводата Кольо отъ Мокрени и двама български офицери. И войводата Кольо и офицеритѣ присѫтствуватъ на свадбата, и Сульо знае това прѣдварително! На свадбата наредъ съ комитаджитѣ се веселилъ сѫщо и единъ „турски офицеръ съ жълта брада“!

Въ момента, когато „отмъстителитѣ“ отворили вратата и навлѣзли вѫтрѣ, „веселието било достигнало своя зенитъ,“ както казва Раптисъ. Войводата Кольо, заобиколенъ отъ другаритѣ си, се черпилъ съ ракия. Зурнитѣ и тѫпанитѣ гърмѣли до пукване.

„Българскитѣ пѫрвенци бѣха ентусиазирани отъ войводата Кольо и продължително говореха помежду си за него.

„Разправяха, възбудени и злорадствующи, за злодѣянията, които ужаснятъ тѣхенъ сънародникъ е извършилъ надъ гърцитѣ.

„Тѣ привеждаха случаитѣ на обезобразяването при убийството на много пѫрвенци изъ гръцкитѣ села и се смѣяха, въ-

1) Стр. 12—23.

2) За да не бѫде разказътъ лишенъ отъ геройзмъ, нагласено е, че въ кѫщата на попа се намирали и били убити отъ „отмъстителитѣ“ и двама четници отъ четата на Кольо.

3) Стр. 18.

4) Стр. 19

5) Стр. 21—23.

6) Стр. 261—407 и 430—436.

образявайки си, напримѣръ, какъ е изглеждалъ единкой си съ отрѣзанъ носъ и безъ уши, или съ едно изваденo око, или съ строшени зжби.

„Българкитѣ тоже се наслаждаваха, слушайки тѣзи разкази.

„Желаяха даже да научатъ подробности върху тѣзи изтезания.

„Слѣдъ всѣка такава трагична история, която се съпровождаше отъ сърдечни смѣхове, възбуждани отъ дивашка услада, българскитѣ първенци искаха да пиятъ:

„— Дайте по една ракия, да пиемъ за здравето на елинитѣ, казваше иронически единъ.

„— За здравето на приятелитѣ, капитане, казваха другитѣ, поздравявайки войводата Кольо и дигайки чашитѣ.

„А той се смѣеше и добавяше:

„— Богъ да ги поживи (елинитѣ — бѣл. н.), за да минатъ всички подъ български ножъ.

„— Браво, капитане, браво, акламираха всички и изпразваха чашитѣ. [7])

Двамата български офицери, [8]) единиятъ артилерийски поручикъ, другиятъ капитанъ-пионеръ, любезничали съ войводата и му показвали револвери система „Манлихеръ“. Войводата се обърналъ къмъ своя адютантъ, едно младо и красиво момче, на име Димко, и му казалъ:

„— Айде море левентъ-Динко, запѣй ми оная пѣсень, дѣто ми извадиха момитѣ, когато изгорихъ онія двама мръсни гърци.

„Димко седна и започна да реве.

„Той пѣше една *лива* [9]) (к. н.) българска пѣсень, относяща се до македонската борба.

„А турскиятъ офицеръ толкова се възхити, щото взе една табличка съ чаши въ едната ржка, а въ другата павурче съ ракия и тръгна изъ стаята да черпи всѣки по редъ, викайки:

„— Да пиемъ за здравето на асланъ-Кольо! [10])

Въ тая минута вратата се отваря, показватъ се „отмъстителитѣ“ и откриватъ веднага огънь срѣщу веселещитѣ се. Най-напрѣдъ пада турскиятъ офицеръ съ „червената брада“. Кольо и другаритѣ му налитатъ съ голи ножове, но петима комитаджии падатъ мъртви отъ куршумитѣ на андартитѣ. Единъ слѣдъ другъ падатъ четници и войводи. И прѣдставете си, че „отмъстителитѣ“, които сж заели вратата и се сражаватъ, сж само четворица! Слѣдъ първото забъркване българитѣ турили въ дѣйствие пушкитѣ си. Скоро подътъ се покрилъ съ „много човѣшки трупове“ (разбира се, български). Българитѣ се опитали да намѣрятъ спасение чрѣзъ единъ заденъ прозорецъ, но и отъ тамъ били посрѣщнати съ андартски куршумя. Четирмата „отмъстители“ стоятъ твърдо на поста си прѣдъ прага на вратата и стрѣлятъ. Тѣ не се подвижватъ даже и слѣдъ изгърмяването на една българска бомба, която (както винаги впрочемъ) изплашила повече самитѣ българи и убила комитаджията, който я хвърлилъ. Слѣдъ малко вжтрѣ въ стаята настанало мълчание; всички били избити и четирмата „отмъстители“ влѣзли побѣдоносно вжтрѣ.

Когато се чули първитѣ гърмежи, турското население въ Зеленичe се хванало за оржжието и даже почнало да се събира на групи изъ селото. Обаче Сульо веднага влѣзълъ въ ролята си: той успокоилъ сънародницитѣ си, като ги увѣрилъ, че пушкитѣ се хвърлятъ на свадбата.

„Турцитѣ разбраха, — казва Стаматисъ Раптисъ, — че гърмежитѣ не се хвърляха отъ свадбаритѣ. Но отъ друга страна Сульо бѣше убѣденъ, че за да ги успокои, достатъчно бѣ да имъ каже, че не се касае за нападение противъ тѣхъ. Тѣ знаеха, че Сульо мрази българитѣ и допускаха, че елино-македонци сж влѣзли въ селото и сж се сбили съ българитѣ. Възможно е даже мнозина отъ турцитѣ да сж заподозрѣли, че тѣхниятъ сънародникъ знаялъ прѣдварително нѣщо за работата.“ Както и да е, тѣ се задоволили съ обясненията на Суля и се върнали по домоветѣ си, говорейки помежду си: *йок „турк бишей“* (нищо нѣма).

Както знаемъ, стаята на свадбаритѣ се покрила съ трупове. Само едно беззащитно дѣте останало още живо. Ужасено отъ разиграните сцени и отъ вида на андартитѣ, то се лутало изъ стаята, молило и плакало. Андартитѣ чувствували „отеческа жалость“ къмъ това дѣте, мжчили се сума врѣме да го спасятъ, но — прѣдставете си! — не успѣли. И когато андартътъ Калогеракисъ отишълъ при него, да го вземе и го спаси, то въ страхъ си се хвърлило въ огъня и изгорѣло. И „отмъстителитѣ“ си отидоха нажалени подиръ единъ такъвъ триумфъ“. [11])

Българскиятъ читатель може само да се чуди прѣдъ дързостьта, съ която се извращаватъ общеизвѣстни факти въ една книга съ претенции на история. Четирма „отмъстители“, застанали прѣдъ прага на вратата и се сражаватъ толкова врѣме, невърѣдими отъ дѣйствието на ножове, куршуми и бомби; тѣ изпълватъ стаята съ трупове: падатъ двама български офицери, единъ турски, българскиятъ войвода Кольо отъ Мокрени — Никола Мокренски, или Никола Андрѣевъ — който не е присжтствувалъ на никаква свадба въ Зеленичe, и е днесъ още здравъ и живъ [12]). А какъвъ ужасенъ цинизмъ прѣдставя историята съ изгореното дѣте! Можаха ли андартитѣ да се вълнуватъ отъ чувства на великодушие и хуманность по отношение на това дѣте, когато тѣ сж нападнали една обикновена свадба и сж убивали всѣкиго, който имъ се изпрѣчвалъ прѣдъ очитѣ, безъ разлика на полъ и възрасть? Изгорено дѣте, наистина, се е намѣряло, но то е било хвърлено въ огнището отъ самитѣ андарти. [13])

За други доказателства ние ще се обърнемъ пакъ къмъ книгата на Раптисъ. Още прѣди срѣщата си съ Суля, Каудисъ постоянно бълнува за рѣшително нападение противъ Загоричани и Зеленичe. При едно разискване, да ли да се направи нападение въ с. Габрешъ, дѣто по едно донесение се намиралъ Митре Влахътъ, Каудисъ каза на Руваса: „Прѣдпочитително е, началнико, да отидемъ въ Зеленичe и да очистимъ нѣкои българи“ . . . [14]) Такъ че, не присжтствието на български „офицери“ и „войводи“ е дало поводъ, да се нападне свадбата, а това, че едно нападение въ село Зеленичe се считаше отъ андартитѣ за наложително.

---

7) Стр. 386—387.

8) Стр. „Физиономиитѣ имъ бѣха дебелашки и отвратителни, казва Раптисъ, но имаха това, което и на най-грозниятъ лица придаватъ добрата диета и постоянните грижи за разкубавяване. (Стр. 388).

9) Епитетътъ „дива“ е неизбѣженъ, когато е дума за българска пѣсень.

10) Стр. 389.

11) Стр. 399—405.

12) Никола Андрѣевъ сега е учитель въ родното си село Мокрени. Неотдавна му е била устроена грѣцка засада при Клисура, отъ която излѣзълъ невредѣнъ.

13) Раптисъ не прѣдава нищо опрѣдѣлено за числото на жертвитѣ. Освѣнъ убититѣ „офицера“, „четници“ и „войводи“, той споменува за възрастното дѣте и за още една убита жена, която била застрѣляна отъ единъ андартъ, на чиято глава тя стоварила едно голѣмо дърво.

14) Стр. 341.

(Слѣдва)

КЪМЪ ИСТОРИЯТА НА ГРЪЦКАТА ТЕРОРИСТИЧЕСКА ПРОПАГАНДА ВЪ МАКЕДОНИЯ

(10)

Характеръ и тенденции на гръцкото андартство

(Изъ „Периодическо Списание“)

Друго. Капитанъ Вардасъ, замѣстникъ на Меласа, се научилъ за Зеленишката свадба на пѫть за Костурско. Зеленишкото събитие му направило „силно впечатление“, и той, „незнайки причинитѣ на това контра-отмъщение, го намѣрилъ за ужасно“. [1] Би ли намѣрилъ Вардасъ „контра-отмъщението“ за „ужасно“, ако въ Зеленине бѣха нападнати и избити не обикновени сватбари — безоржжни мжже, жени и дѣца, а български офицери, войводи и чѣтници?

Казахме още въ началото, че нашата задача не е да споримъ съ автора на прѣдмѣтната книга върху истинностьта на всѣко едно отъ събитията, които той описва. По отношение на Зеленишката свадба, обаче, ние ще отстжпимъ отъ нашия планъ и ще се помжчимъ да обосновемъ общеизвѣстната истина, така недобросъвѣстно изопачена отъ Стаматисъ Раптисъ, и съ официални, дипломатически и други документи. Изобличенъ веднажъ Стаматисъ Раптисъ въ такова непочтенно отнасяне къмъ истината по едно събитие, още прѣсно въ паметьта на всички, повдигнало на врѣмето си буря отъ негодувания и установено въ подробноститѣ си отъ анкетитѣ на незаинтересувани и официални лица, критиката върху останалитѣ описани отъ него произшествия и андартски акции става дѣйствително излишна.

Ето истината по Зеленишката свадба:

На 13 ноемврий 1904 година българскиятъ търговецъ отъ село Зеленине, *Трифонъ Готевъ*, празнувалъ сватбата на сина си. Съгласно съ българскитѣ обичаи, той поканилъ на госте всички свои роднини и приятели, както и нѣкои свои приятели турци, родомъ отъ сжщото село.

Когато всички госте били въ трапезарията, къмъ десетъ и половина часа прѣзъ нощьта, една гръцка банда нахлува внезапно въ кжщата и започва да трепе, манипулирайки и съ хладни и съ огнестрѣлни оржжия, когото свари: жени, мжже, дѣца. Никой отъ свадбаритѣ не е ималъ оржжие, за да се защити. Прѣзъ врѣме на клането вжтрѣ въ кжщата, часть отъ четата е поддържала непрѣкжснато стрѣлбата отвънъ. Андартитѣ сж успѣли да убиятъ слѣднитѣ тринадесеть души: *Стоянъ Готевъ* (44 годишенъ), синъ му *Георгъ Готевъ* (19 годишенъ), *Доси Вас. Стойковъ* (38 годишенъ), момченцето му *Владимиръ* (13 годишно) *Михаилъ Д. Пучовъ* (32 годишенъ), *Лямбро Кост. Стойковъ* (23 годишенъ), *Пандо Мечкаровъ* (35 годишенъ), родомъ отъ с. Прѣкопана), *Доре Юлемановъ* (45 годишенъ), турчина *Хюсеинъ Абдулъ Керимъ* [2] 50 годишенъ, родомъ отъ Зеленине), *Аргиръ Пандиловъ — Бабата* (42 годишенъ), момченцето му *Мария* (10 годишно, изгорено въ огъня) [3] *Лазо Костовичинъ* (19 годишенъ), *Баба Дена Лазова* (50 годишна); и да ранятъ: *Георги Костовъ*, *Слави Костовъ* и турчина *Али бей*. Андартитѣ нападнали и кжщата на българския свещеникъ попъ Георги, но, като не намѣрили вжтрѣ никого, задоволили се да задигнатъ всичко по-цѣнно и по-леко за носене. [4] Слѣдъ това андартитѣ си отишли, необезпокоени отъ никого, макаръ че гърмежитѣ, въ продължение на повече отъ часъ, сж се слушали въ Невеска, два километра далече отъ Зеленине, дѣто е стоялъ гарнизонъ отъ 250 войници.

Тази е истината безъ подробноститѣ. Така е прѣдадена случката и въ извѣстията на официалнитѣ агенции и въ дипломатическитѣ документи, български и европейски, отъ това врѣме, съ нѣкои неточности само при прѣдаването имената и числото на жертвитѣ и други нѣкои маловажни детайли.

Ето нѣкои отъ тия документи:

„Цариградъ, 17 ноемврий 1904 год.

Консулитѣ на реформаторскитѣ сили въ Битоля сж се завърнали отъ слѣдствието, което сж направили въ Зеленине. Резултатътъ отъ разслѣдването е тождественъ съ нашето вчерашно съобщение. Само числото на убититѣ не е 13, а е 11. 5). Четири други лица сж ранени. Българитѣ отъ с. Зеленине казватъ, че прѣдводителитѣ на четата сж носили гръцки военни каскети. Между четата, която се състояла отъ 50 — 60 души, сж били видени жители отъ съсѣднитѣ села Стребно и Техото. 6)

Въ понедѣлникъ сж пристигнали въ Зеленине, за да направятъ слѣдствие, каймакаминъть и единъ италиянски офицеръ.

Въ вторникъ е пристигналъ въ Зеленине командантъть на битолската жандармерия.

„Цариградъ, 22 ноемврий 1904 год.

Слѣдствието на битолскитѣ консули на реформаторскитѣ държави, направено на мѣстопроизшествието, удостовѣрява, че свѣдѣнията, които леринскиятъ каймакаминъ е далъ, сж невѣрни. Каймакаминътъ бѣше съобщилъ, че станалитѣ убийства сж били причинени отъ сбиване между свадбаритѣ. Консулитѣ сж констатирали, че убийствата сж били извършени отъ една гръцка разбойническа чета“.

Това сж резултатитѣ отъ консулската анкета въ Зеленине, прѣдадени отъ Българската телеграфна агенция. [7]

Споредъ рапортитѣ на управляващия Битолското Княжеско Агентство, които се пазятъ въ българското министерство на външнитѣ работи, нападението е станало въ $10^1/_2$ часа вечерьта. Мюдюринътъ на отстоещето на $^1/_2$ часъ отъ Зеленине с. Невеска, дѣто квартирували 250 души, не изпратилъ нито единъ войникъ, ако и веднага да билъ извѣстенъ за станалото.

Австро-унгарскиятъ консулъ Прохазка и рускиятъ Калъ отишли на зарьята.

Нѣкои отъ гръцкитѣ четници сж били изъ околнитѣ села Срѣбърно, Бѣлкамень и гъркомани отъ Зеленине. Валията е прѣдалъ случката въ смисъль, че българитѣ се изпобили помежду си.

Десеть годишната дъщеря на Аргиръ Пандиловъ била изгорена, а Депа Влаова [8] промушена съ щикъ. Гъркоманитѣ отъ Зеленине, участници, били: Козма и Ст. Тегови, Никола Кузмановъ и Илия Василевъ. [9]

Свѣдѣнията на Б. Т. Агенция и на управляващия княжеското агентство въ Битоля напълно се схождатъ съ свѣдѣнията на дипломатическитѣ ноти, вржчени на

---

1) Стр. 429.

2) Той е, навѣрно, убитиятъ „турски офицеръ съ червената брадичка“ на Стаматисъ Раптисъ. . .

3) Това е дѣтето, което андартитѣ се мжчили, споредъ Раптиса, „да спасятъ“, слѣдъ като го. . . хвърлили въ огнището. . .

4) Между което и кръста и епитрахиля на попъ Георги, за които говори и Стаматисъ Раптисъ.

5) Споредъ нашитѣ справки, числото на убититѣ, имената на които прѣдадохме, е 13, а на ранитѣ 5, отъ които двама сѣсѣмъ леко.

6) Сребърно и Елеово.

7) Вижъ Бюлетина на Б. Т. А. отъ 19 и 22 ноември 1904 година.

8) Депа Лазова.

9) Вижъ по свадбата въ Зеленине и „Fin d'année rouge“ — Sophia 1906 (p. 30—31).

Портата отъ амбасадоритѣ на великитѣ сили въ Цариградъ.

Така въ идентичната нота на руския и австро-унгарския амбасадори въ Цариградъ, подадена на 8 декемврий 1904 г. на турския министръ на външнитѣ работи, кървавата свадба въ Зеленичне е прѣдадена така.

На 13|26 ноемврий една голѣма гръцка чета, състоеща се отъ повече отъ 60 души, е заобиколила селото Зеленичне (Zélénitchi), Леринска каза, прѣзъ което врѣме часть отъ нея е нахълтала въ къщата на българина Стоянъ Гатевъ, дѣто имало свадба, и убила 13 души, между които жени и дѣца, и наранили 5. (10)Едно отдѣление войска и жандармерийскиятъ постъ при Невеска сѫ се притекли на мѣстото на произшествието чакъ на другия день, а каймакамиятъ отишълъ още по-късно. Руский и австрийскиятъ консули, които посѣтили това село на 16-29 ноемврий, сѫ срѣщнали тамъ жандармерийския италиянски офицеръ отъ Леринъ тогазъ, когато началникъ̀тъ на турския жандармерийски постъ не билъ се явилъ още. 11)

По поводъ на сѫщата идентична нота, тогавашниятъ управляещъ англиийското посолство въ Цариградъ, г. Таунле, е изпратилъ до своя министръ, лордъ Лансдоунъ, слѣдния рапортъ, който заемаме отъ англиийската „Синя книга“:(*)

10) Въ тоя документъ на франц. „Жълта книга“ числото на убититѣ и раненитѣ е прѣдадено вѣрно.

11) „Livre Jaune“ — Documents Diplomatiques— Affaires de Macédoine 1903—1905. (Note identique de M. M. les Ambassadeurs de Russie et d'Autriche-Hongrie a Constantinople au Ministre ottoman des Affaires étrangères, remise le 8 decembre 1904.—p. 118—119).

(*) Blue Book.

Turkey № 2. (1905)

Further correspodence respecting the Affairs of South-Eastern Europe.

Document № 98, p. 77.

№ 98.

„Рапортъ на Таунле до маркизъ Лансдоунъ (полученъ на 12 декемврия 1904 год.)

Цариградъ, 8 декемврий.

Милорде,

Честь имамъ да Ви изпратя тукъ приложенъ прѣписъ отъ меморандума, който австрийскиятъ и рускиятъ амбасадори сѫ подали днесъ на Високата Порта върху незадоволителното състояние на работитѣ въ Македония, особено подиръ инцидента въ Зеленичне, Леринска каза, на 21 м. мѣсецъ, дѣто една гръцка банда е нападнала една българска свадба и убила тринадесеть души, между които жени и дѣца, и ранила петима души 1) По-нататъкъ меморандумътъ привлича вниманието на Високата Порта върху това, че инцидентътъ е станалъ при обстоятелства, при които военниятъ и жандармерийскиятъ постъ при Невеска сѫ имали възможность да разбератъ за случилото се, но че дори до слѣдния день не е било направено никакво усилие за наказание на убийцитѣ; при това когато австрийскиятъ и рускиятъ консули въ Битоля, три деня подиръ инцидента, сѫ посѣтили мѣстото на нападението, турскиятъ офицеръ, командуещъ съсѣдния жандармийски постъ, не бѣ се явилъ още“.

По-нататъкъ въ рапорта г. Таунле обръща сериозно вниманието на турското правителство върху заплашителното положение въ Македония и нехайностьта на тамошнитѣ власти.

13) On the 21 st ultimo, when a Greek band brok up a Bulgarian wedding, kiling thirteen people, including women and children, and wounding five other persons.

КЪМЪ ИСТОРИЯТА НА ГРЪЦКАТА ТЕРОРИСТИЧЕСКА ПРОПАГАНДА ВЪ МАКЕДОНИЯ

(11)

Характеръ и тенденции на гръцкото андартство

(Изъ „Периодическо Списание“)

VII.*)

Андартска агитация

Четата на капитанъ Вардаса се придружава отъ всещеника Пападракосъ, човѣкъ съ висше богословско образование. Той служи и за проповѣдникъ-агитаторъ на четата. Стаматисъ Раптисъ прѣдава нѣколко негови рѣчи и проповѣди. Ние ще прѣдадемъ най-важната отъ тѣхъ. [14])

„Тоя день, казва Раптисъ, се държа една отъ най-възвишенитѣ проповѣди прѣдъ заслѣпенитѣ отъ много-вѣковенъ мракъ македонски селяне.

Пападракосъ е говорилъ прѣдъ жителитѣ на село Слимица така:

„Дѣца мой,

Има на свѣта за човѣка двѣ нѣща, съ които той има право да се гордѣе: на първо мѣсто съ потеклото си и послѣ съ своя ентусиазмъ.

Ние гърцитѣ имаме и двѣтѣ тѣзи нѣща, т. е. народностьта и религията, и то тъй блестещи, щото можемъ много справедливо да се хвалимъ и да се гордѣемъ съ тѣхъ повече отъ всички други народи на свѣта.

Ние сме елини.

Нѣкой отъ васъ, може би, знаятъ, че елинитѣ, нашитѣ бащи, сж се показали най-велики, най-полезни и най-славни хора на свѣта. Тѣ дадоха най-великитѣ философи, като напримѣръ Аристотеля, *който е билъ македонецъ*, Платона, Сократа и Александра Велики, тоже македонецъ, който покори съ своитѣ храбри елински войски цѣлия извѣстенъ тогава свѣтъ.

А този Александръ Велики, дѣца мои, този царь на вашитѣ прадѣди, стана орждие на Бога, понеже той въ всички покорени земи разпространи истинската вѣра на Христа.

Перситѣ, така наричанитѣ днесъ аджеми, много пѫти дохождаха отъ Азия съ голѣми и диви войски и искаха да покорятъ Гърция. Но си испатиха добрѣ отъ полководеца Милтиядъ при Маратонъ и отъ Темистокла при Саламинъ и отъ други славни военачалници на други мѣста, и посрамени избѣгаха по скривалищата си, въ Азия. Тежко на Европа, ако да не бѣха гърцитѣ да изпѫждятъ перситѣ. Тя би се обърнала цѣла въ персийска, варварска, и днешната цивилизация нѣмаше да сѫществува.

Но какъ да ви разправямъ подвизитѣ на елинитѣ, нашитѣ прадѣди, отъ най-стари врѣмена и до днесъ? Какъ да ви разправя за добрината, която тѣ сж принесли на човѣщината? Даже и цѣли денонощия ако бихъ ви разправялъ, тѣ пакъ не биха се свършили.

Нито единъ ученъ и образованъ човѣкъ не може да се нарѣче мждъръ, ако не прочете и изучи елинскитѣ писания на елинскитѣ философи. Кой другъ народъ притежава такава слава?

Но нима е само това? Чуйте, елни, чуйте. Когато се роди Господъ нашъ Исусъ Христосъ отъ Прѣсветая Дѣва Мария, кото човѣкъ, за да ни прѣдпази и ни избави отъ грѣха и да ни възвърне въ първата слава и въ рая, отъ дѣто бѣхме изпѣдени, той почна да проповѣдва своето евангелие, и всички народи отиваха да чуятъ неговата божествена и сладчайша проповѣдь.

Единъ день се явиха прѣдъ Христа неговитѣ ученици и му казаха:

— Учителю, дойдоха елинитѣ и желятъ да те видятъ.

Обърна се веднага нашиятъ Христосъ и рѣче.

— Дойде часътъ да се прослави синътъ человѣчески.

Чухте ли, какво е казалъ Христоъ за нашия народъ, за нашия елинизмъ, за нашия езикъ? Доде, казва, часътъ за да се прославя. Не се прославихъ нито когато ме видѣха и чуха арабитѣ, нито когато ме видѣха и чуха финикийцитѣ и египтянитѣ, или другъ кой да е народъ.

И защо Христосъ се прослави чрѣзъ гърцитѣ? Защото тѣ, елинитѣ, съ своя елински езикъ, съ своята елинска философия и съ великодушнитѣ и благородни чувства, които навсѣкждѣ ги отличаваха, бѣха единствено способнитѣ да проповѣдватъ евангелието по цѣлия свѣтъ и да запечататъ догмитѣ на Христовата вѣра. Само тѣ, гърцитѣ, можеха да вематъ смѣлото рѣшение да пролѣятъ кръвьта си за Христа, да умратъ за него, додѣто възтържествува християнщината.

И, наистина, така и стана. Гърцитѣ първи повѣрваха въ истинската вѣра на Христа, тѣ първи станаха мжченици и приеха смъртьта, вмѣсто да се откажатъ отъ нея. Апостолъ Павелъ отиде въ Атина да проповѣдва Христа на гръцки езикъ и веднага мнозина повѣрваха. Този сжщиятъ апостолъ Павелъ дойде и тукъ въ Македония, въ Филипи, въ Верея и въ Солунъ и проповѣдва на гръцки езикъ. Нашитѣ прадѣди повѣрваха, и подкрѣпиха съ всичката си душа и сърдце вѣрата, и прѣписваха свещенитѣ книги и умираха съ готовность за името Христово.

Има ли нѣкой отъ васъ да не вѣрва на Свети Димитрия? Нѣма, разбира се. Всички познаваме тоя великъ светия и великомжченикъ Димитрий. Ето тоя светия бѣше македонецъ (*и трьба да знаете, че македонецъ ще рече елинъ* — к. н.) и той стана мжченикъ за вѣрата ни въ 290 г. подиръ Христа и биде убитъ вжтрѣ въ солунскитѣ тъмници. Сжщо и свети Несторъ и толкова други.

И така, — продължилъ Пападракосъ, — това сж гърцитѣ, които разпространиха християнството въ цѣлия свѣтъ. Елини засѣдаваха на седемтѣхъ вселенски събори и на елински езикъ се написаха всички догми на нашата вѣра. Нито единъ другъ езикъ не бѣше способенъ да запечати високитѣ догми на нашата вѣра. По тоя начинъ се прослави Христосъ чрѣзъ гърцитѣ; за това тоя много право бѣше казалъ за насъ гърцитѣ ония ласкави думи: „Дойде часътъ, за да се прослави Сынътъ Человѣчески“.

Отъ тогава, значи, отъ самия Христосъ и отъ Апостолитѣ и отъ Отцитѣ на Черквата, ние притежаваме нашата вѣра и се казваме православни, въ противовѣсъ на другитѣ лъже-християни, които измѣниха много истинската Христова вѣра.

*) Изпускаме Глава VI отъ резентията на „Пер. Сп.“, понеже тя се отнася до дѣйностьта на „комитаджитѣ“ въ България, а не въ Македония.

Заб. на „Вѣсти“

14) Стр. 501—527.

Питамъ ви сега: кой другъ народъ се е показвалъ толкова великъ и славенъ, колкото нашия, гръцкия, който притежава и най-добрата религия? Трѣба ли, прочее, да сме горди за това, или не? Разбира се, трѣба, трѣба даже да пазимъ ревниво тѣзи двѣ наши скѫпи съкровища, тѣзи два наши брилянта и да не позволяваме на враговетѣ ни, да ни ги развалятъ и унищожаватъ.

За нашия елинизмъ прадѣдитѣ ни се бориха много пѫти, като истински герои; за нашето православие тѣ пролѣха кръвьта си; ще допуснемъ ли ние да ги изгубимъ, безъ да се възпротивимъ, безъ да се боримъ, за да ги спасимъ и запазимъ. Ще бѫде срамъ, ще бѫде позоръ и грѣхъ голѣмъ, ако не защитимъ себе си, живота си и религията си.

И съ кого имаме да се боримъ?"

Така незабѣлѣзано Пападракосъ минава на злободневния въпросъ.

„Всички вие, братя и чада мои, знаете, че отъ десетина години насамъ се яви единъ варварски, дивъ и злодѣйски миллетъ [1]), който иска да ни промѣни и вѣрата, да ни направи схизматици, и народностьта, т. е. да ни направи българи, та да не приказваме вече на езика, на който е написано евангелието, на който проповѣдвá апостолъ Павелъ въ Македония и на който свети Димитрий прослави християнската вѣра въ Солунъ, а да приказваме на български. [2])

И своето рѣшение тѣ се стараятъ да изпълнятъ, убивайки всѣки, който имъ се противи. Тѣ убиха до сега толкова ваши учители, свещеници, мухтари и първенци. Изпратиха до сега много хиляди на оня свѣтъ, но за щастие неможаха да постигнатъ цѣлта си, защото въ Македония винаги се намиратъ храбри патриоти и свѣтли характери, които упорствуватъ въ убѣжденията си *и не се отричатъ отъ Христа* (!—бѣл. н.) и отъ народностьта си.

Забравиха неблагодарнитѣ българи, *че ние имѫ дадохме земя да се заселятъ*, (к. н.) че нашиятъ императоръ въ Цариградъ, Константинъ Погонатъ, *имъ позволи* (к. н.) да се настанятъ въ земята между Балкана и Дунава. Забравиха, че ние ги направихме християни, защото Кирилъ и Методий, двама македонци апостоли, отидоха отъ Солунъ, отъ дѣто бѣха родомъ, въ България, за да проповѣдватъ и разпространятъ християнството. Тия двамата съставиха и славянската азбука и прѣведоха отъ гръцки езикъ на славянски Светото Писание, за да ги просвѣтятъ и опитомятъ.

„Но тѣ, българитѣ, ще си останатъ за винаги звѣрове. Тѣ забравиха, че нашата патриаршия ги спаси отъ турскитѣ звѣрства и кланета и че тѣ самитѣ сѫ казвали, че сѫ гърци, и въ нуфузитѣ, т. е. публичнитѣ списъци, сѫ се занисвали *урумъ* (к. н.) т. е. гърци, вмѣсто *булгаръ* (к. н.) — българи, за да не ги убиждатъ и убиватъ турцитѣ.

Комитаджиитѣ ви казаха, че искатъ да освободятъ Македония отъ турцитѣ. Но тѣ ви излъгаха, понеже щомъ видѣра, че турцитѣ сѫ готови да се борятъ, *веднага се спогодиха съ тѣхъ, а васъ оставиха да се пържите въ маслото си* (к. н.) Я ми кажете борила ли се е до сега България противъ турцитѣ? Никога! Даже за собствената си свобода тя не се е борила, а други се бориха за нея. А Гърция, както ви е извѣстно, и за свободата си се бори въ 1821 г., или подобрѣ въстана и поддържа възстанието цѣли седемь години, и за синоветѣ си, тесалийци, критяни и други много пѫти се борѝ.

Когато възстанаха гърцитѣ въ 1821 г. турчинътъ бѣше страшенъ, защото имаше много по-голѣма сила, отколкото днесъ. Той имаше цѣлия Египетъ, цѣло Влашко и Молдава, Сърбия, Черна-Гора, България, Източна Румелия, Критъ и днешна Гърция и други земи; и изглеждаше, че елинизмътъ е унищоженъ. Цѣла Европа се страхуваше и трепереше отъ Султана, когото наричаше Гранъ Сеньоръ. И толкова гордъ бѣ Султанътъ и съ такова прѣнебрѣжение се отнасяше той къмъ посланицитѣ на великитѣ сили, че имъ не позволяваше да му виждатъ лицето, а само ржкава. И при все това Гърция, единичка между всички народи, които робуваха на турчина, въстана сама, воюва и побѣждава многократно и по сухо и по море, и многобройнитѣ турци бѣгаха, покрити съ срамъ, прѣдъ малкото елини, които се бориха за светата вѣра Христова и за свободата на Отечеството.

Кждѣ бѣха тогава българитѣ, да останатъ да се борятъ и тѣ противъ турцитѣ? Чуйте, какво правеха тѣ, чуйте и ужасете се! Вмѣсто и тѣ да се борятъ, тѣ останаха едно съ турцитѣ, на които много пѫти ни прѣдаваха; така стана въ Месолонги, прочуто по цѣлата вселена, кждѣто безброй турци бѣха заобиколили една шепа гърци съ женитѣ и дѣцата си и искаха да ги заставятъ да се прѣдадатъ. Но тѣ прѣдпочетоха да си пробиятъ пѫть съ мечоветѣ въ ржцѣ; тѣ турихa женитѣ и дѣцата въ срѣдата и се хвърлиха всрѣдъ непрителя. *Но единъ безчестенъ българинъ издаде плана на гърцитѣ и турцитѣ вдигаха всѣка мърки, и останаха до единъ да бѫдатъ и да чакатъ съ пушкитѣ въ ржцѣ.* (— Стр. 510) [3]) И при все това, гърцитѣ не се прѣдадоха, а се хвърлиха на вънъ, паднаха мнозина, убиха и много турци, а ония отъ тѣхъ, които не загинаха, на другия день продължиха борбата. *Българитѣ сльдователно сами прѣдателства сѫ вдигнали ардъ турцитѣ* (к.н.) Толкова много тѣ обичатъ свободата.

Когато Гърция се дигна въ 1897 г., за да воюва съ турцитѣ за Критъ, защо не се дигне и тя, България, за да воюва съ турцитѣ за Македония? Имаше ли за България по-удобенъ моментъ отъ тоя, да ви освободи, ако тя наистина е прѣслѣдвала такава цѣль? Тя не само че не воюва, но увѣри турцитѣ и имъ даде дума, че нѣма да се мръдне, и турчинътъ не остави нито единъ войникъ на турско-българската граница, а изпрати всички на турско-гръцката. Както виждате, и тукъ българитѣ показаха, че сѫ най-лошитѣ врагове на елинизма. Но Господъ не даде да загине нашиятъ народъ.

Може би нѣкои нѣмои отъ васъ да мислятъ, че Гърция е била побѣдена въ 1897 год. (к. н.) Какъ мислите, побѣдена ли е била, или е побѣдила?—Казвай ти, че си попъ и ги знаешъ по-добрѣ тия работи.

— Мислите ли, че ние знаемъ тия работи? Турцитѣ бѣха много, но Господъ пакъ докара до единъ редъ работата.

1) Народъ.— бѣл. н.

2) Като че ли жителитѣ на костурското село Слимница до появяването на Пападракоса сѫ приказвали на езика, на който апостолъ Павелъ е проповѣдвалъ, а не на български, т. е. на „българофонски"... — бѣл. н.

3) Прѣдупрѣждаваме читателя, че колкото повече ораторътъ се приближава къмъ съврѣменната история, толкова измислицитѣ и фалшификацитѣ на фактитѣ ставатъ по-чудовищни... (Бѣл. н.)

„Гърцитѣ напрѣдваха и въ Македония и въ Епиръ. Но когато още войната продължаваше, нашиятъ краль заповѣда на войскитѣ да отстжпятъ, и тѣ дѣйствително отстжпиха, безъ сами да знаятъ причината на това. Щомъ войската отстжпи, турцитѣ настжпиха и завзеха Лариса. Послѣ пакъ става сражение и гърцитѣ излизатъ побѣдители, но прѣзъ нощьта пакъ пристигна заповѣдь за отстжпление; при Велестино генералъ Смоленски смаза турцитѣ, но пристигна пакъ заповѣдь за отстжпление; и войската съ роптания и проклятия отстжпваше и се сърдеше на началницитѣ си — и имаше право, понеже виждаше, отъ една страна, че побѣждава и при все това, караха я пакъ да отстжпва, безъ сама да разбира какво става. Най-послѣ, обаче, тя разбра, каква е работата. Какво стана, питамъ ви: остана ли турската войска въ Тесалия? — Не — турската войска напустна не само Тесалия, но още и?

„— И Критъ.

„— Разбира се, и Критъ. И отиде тамъ за князъ кой?

„— Вториятъ синъ на гръцкия краль Георги.

„Да, или не?

„Ето, вижте това, дѣто прилича на меджидия. Това е критска меджидия. Я прочетете? какво пише. Турски или гръцки. Вие виждате тука образа на принцъ Георги. Е, кажете ми тогава: *щѣха ли да набиятъ турцитѣ отъ Критъ и отъ Тесалия, ако бѣха побѣдители?*(к. н.) Разбира се, не.

„— Но ще ми кажете, може би, защо тогава турцитѣ и българитѣ говорятъ, че Гърция била побѣдена? Ето и азъ ви казвамъ, че всичко това така бѣ скроено да стане, защото, *ако Гърция се оставеше свободно да настжпи*, (к. н.) турцитѣ въ Анадолъ щѣха въ една нощь да изколятъ всички тамошни християни, които нѣмаха оржжие; и тогава нашата загуба щѣше да бжде страшна, защото *ние имаме тамъ повече отъ четири милиона наши братя гърци*, (к. н.) и щѣше да бжде голѣмъ грѣхъ отъ наша страна да оставимъ да ги погубятъ.

„Чуйте още една причина, по която Гърция нѣмаше да се възползува, ако завладѣеше часть отъ Македония и отъ Епиръ: великитѣ сили бѣха рѣзко заявили, че, ако Гърция завладѣе земя, ще я заставятъ да я върне пакъ назадъ. И, щомъ работата стоеше така, защо Гърция да губи на вѣтъра войницитѣ си?

„Освѣнъ това, трѣба да знаете, че Гърция има силна морска флота. Има параходи съ голѣми топове, *и, ако я оставеха силитѣ* (к. н.), можеше да направи голѣма разсипня въ Солунъ и въ Смирна и на всѣкждѣ. Но, както виждате, *Европа върза ѣднаата ржка на Елада* (к. н.).

(Слѣдва)

КЪМЪ ИСТОРИЯТА НА ГРЪЦКАТА ТЕРОРИСТИЧЕСКА ПРОПАГАНДА ВЪ МАКЕДОНИЯ

(12)

Характеръ и тенденции на гръцкото андартство

(Изъ „Периодическо Списание“)

Ето какъ стана работата, *а турцитѣ помислиха, че сѫ побѣдили* (к. н.) и мирясаха, безъ да напакостятъ на християнитѣ въ Анадолъ.

Сега нека се повърнемъ на българитѣ. Тѣ нѣматъ нито разположение, нито смѣлость да водятъ война и то за една чужда страна, за една гръцка страна. Тѣ искаха съ лъжи да докажатъ на свѣта, че Македония е българска, но какъ може да бѫде това, *когато тѣ сѫ дошли отъ Азия въ VI вѣкъ подиръ Христа, и когато Александръ Велики е покорилъ сѫщата сѫ своитѣ македонски фаланги още преди Христа?*(к.н).

При все туй, българитѣ казватъ, че Александръ Велики е билъ (к. н.). Това, обаче, е толкова невъзможно и неприемливо отъ историята, колкото е невъзможно да побѣлѣе кожата на арапина, ако се търка съ сапунъ, или бѣлиятъ европеецъ да стане арапинъ. Внимавайте, азъ ще ви докажа и по другъ начинъ, че Александръ Велики е гръкъ и че Македония е гръцка (макаръ че върху това не бива да става споръ): по нивята и лозята, или пъкъ другадѣ, когато копаете, не ви ли е се случвало да намѣрите нѣкоя пара, нѣкоя антика? — Да. — Какъ е писано на тѣхъ, на гръцки, или български?— На гръцки. — Виждате ли? Виждали ли сте пара съ образа на Александра Велики? Какво пише надъ образа? На гръцки ли е написано: Александросъ Василевсъ, или на български: Царь Александръ? — Василевсъ Александросъ.

И мряморнитѣ плочи, остатъци отъ стари палати, които се случава да изваждатъ отъ земята, съ какво писмо сѫ написани: българско, или гръцко? *И самата дума Македония, както и думата Александросъ сѫ гръцки.* (к. н.)

Българитѣ съ ви казали още една голѣма лъжа: че сте българи, защото ужъ сте били приказвали български. Но азъ ви казвамъ, че македонскиятъ езикъ не е български, а една смѣсь отъ гръцки, турски, албански и славянски думи. *Но даже български ако бѣхте говорили, и това нѣмаше да значи, че сте българи* (к. н.), защото езикътъ не е винаги главниятъ признакъ за познаване на единъ (Стр. 516). народъ. Напримѣръ. Въ Мала Азия имаме цѣли милиони православни гърци, които говорятъ турски; при все това, тѣ сѫ гърци и иматъ сѫщитѣ чувства, сѫщата вѣра, сѫщитѣ нрави и обичаи като и ние. Въ Мала Азия има сѫщо и нѣколко хиляди православни гърци, които говорятъ арменски и при все туй тѣ сѫ ентусиазирани и най-чисти гърци.

Но даже и тѣзи доказателства ако не можехме да ви приведемъ, за да ви докажемъ, че сте гърци, достатъчно би било да хвърлете само единъ погледъ на българскитѣ физиономии и да видите голѣмата и поразителна разлика. *Българската мутра има глушешки видъ, чело издуто като на маймуна, съ една рѣчь, най-диви и грозни черти. А вие сте красиви хора.*(к. н.) — (Стр. 516). Но вънъ отъ всичко това *вие до преди три години не бѣхте ли гърци?* (к. н.) Не обичахте ли Гърция и нашитѣ владици и нашия патриархъ? И сега даже, я запитайте сърдцето си дълбоко, дълбоко, да видите какво ще ви каже?

Ако се събудѣха отъ гробоветѣ си вашитѣ бащи и ви видѣха схизматици— да псувате вселенския патриархъ и митрополититѣ, какво биха казали? Какво възмущение биха почувствували тѣ и какво проклятие биха произнесли надъ васъ? Тѣ собствено—нека се изразя по-добрѣ— и за чеда не биха ви признали.

Или мислите, че тѣхнитѣ души не се измѫчватъ, виждайки дѣцата си да прѣслѣдватъ онія, *които толкова пѫти сѫ ги спасявали отъ турскитѣ кланета, които сѫ готовность сѫ излагали гърдитѣ си на турцитѣ, за да ги спасятъ — да спасятъ и онія между васъ, които сте малко по-възрастни?*(к.н.)

Тежко томува, който се отрече отъ произхождението си и отъ прадѣдитѣ си, и особено отъ прадѣди, каквито имаме ние. Това вече не е човѣкъ, а скотъ, животно и даже нѣщо по-лошо отъ животно.

Ще се оставимъ ли ние да паднемъ толкова низко и да се развратимъ? Ще се оставимъ ли да бѫдемъ надвити отъ българитѣ, и отъ робството на турцитѣ да подпаднемъ подъ робството и тиранията на варваритѣ българи?

И трѣба да знаете, че робуването подъ българитѣ е по-лошо отъ робуването подъ турцитѣ, понеже турчинътъ сега вече не може да ни измѣни вѣрата, а слѣдователно, и народностьта ни. *А откажемъ ли се отъ нашата патриаршия, тогава губимъ всичко.* (к. н) На български ще се черкуваме, на български ще четемъ и по тоя начинъ сме изгубени за винаги. Това би било позоръ. Станали бихме посмѣшище на цѣлия свѣтъ, даже и на най-малкитѣ народи, които сѫ гордость, макаръ и незаслужено, пазятъ народностьта си.

Мнозина отъ васъ до сега имахте право да се боите отъ българитѣ и да ставате едно съ тѣхъ, понеже Елада бѣше занята съ други елински земи. Гърция е кралство съ много задължения и съ много грижи, защото има много милиони синове подъ робство. Има още много неизбавени земи, за които трѣба да се погрижи. Тесалия, Критъ, Тракия, Мала-Азия, Кипъръ и Епиръ, всички тѣзи земи сѫ гръцки и за всички Гърция трѣбаше да се погрижи.

Сега е вашиятъ редъ и Гърция ще се погрижи и за васъ.

Видѣхте ли какъвъ юнакъ ви изпрати Гърция — тоя дѣто загина въ Статица? Знаете ли какъвъ човѣкъ бѣше Меласъ? Той остави съ хиляди и хиляди грошове и жълтици и дойде тукъ, за да ви помогне противъ българитѣ.

А я ми кажете, моля ви се, що за хора сѫ комитаджиитѣ? Всички сѫ разбойници и злодѣи, които гледатъ да ви грабятъ кокошкитѣ и нищо друго; и не само това, ами въртатъ толкова други безчестия, които е срамота и да споменава човѣкъ. Тѣзи работи сега ще прѣстанатъ. Нуждно е, обаче, щото и вие сами да се

заловите усърдно за тая работа, и да помните винаги, че въпросътъ се касае за *вашето освобождение* (к. н.) Следователно, нуждно е, щото вие сами повече отъ всички други да се потрудите и да се помжчите.

Слѣдъ това свещеникътъ имъ напомня за възстанията и за разоренията на християнитѣ, които, при все това, не се отчайвали, а работили непрѣкжснато за освобождението си.

— Дайте си, прочее, куражъ и сърдце и не се бойте отъ неприятеля. Постарайте се всички да си доставите по една пушка и по двѣстѣ най-малко патрони.(1)

84

1) Макаръ че Пападракосъ прѣдоставя на жителитѣ отъ Слимница да си доставятъ сами пушки и патрони, оржжието обикновенно се раздава даромъ. Това се вижда отъ слѣдното писмо на Меласъ, съ дата 16 мартъ 1904 г., въ което той разправя за начина, по който агитира:

„Само съ това—съ любовьта, патриотизма и юначеството,—казва Меласъ на селянитѣ,—„и съ пушкитѣ, които ще ви донесемъ, ако поискате“ ще ви помогнемъ да се защитите противъ безчестията на българитѣ, „а ако стане нужда“ и противъ безчестията на турцитѣ. —Стр. 750).

Ние нѣма „да ви насилваме“ да ни послѣдвате (убийствата и опрѣдѣлянитѣ срокове за отказване отъ Екзархията, подъ страхъ на смъртно наказание, за които Меласъ говори въ „изложение“, не сж, разбира се, насилване—бѣл. н.), както пра-

Нека всѣки отъ васъ счита пушката и камата за най-добро украшение на кжщата си.

Има ли, бе дѣца, на свѣта нѣщо похубаво отъ това, да бждешъ юнакъ, да бждешъ въорженъ, и да се страхува другиятъ да ти грабне живота, честьта и имота? Може ли да има за човѣка по-голѣма гордость отъ това, да бжде юначенъ стражъ на Отечеството си и неговъ освободитель?

Но ще рѣчете, че имаме майки, дѣца, работа и много други прѣчки. Това сж само извинения. Нима ние сме се родили отъ каменитѣ или отъ дърветата? Ето тоя юнакъ се ожени прѣди една година, а оня тамъ другиятъ има петъ дѣца, но не ги съжали и ги остави. Народътъ да е живъ, каза той, тогава и моитѣ дѣца ще се очастливятъ. И той има право. Така е.

веха съ васъ българитѣ. Тѣ ви принуждаватъ да си продавате даже и воловетѣ, за да имъ дадете пари за пушки. Но слѣдъ като ви взеха паритѣ, не само че ви не даваха пушки, „но и ви дигнаха това лѣто на сила,“ (к. н.) само за да покажатъ на Европа, че Македония била ужъ българска и че е възстанала цѣла. И като си направиха кефа, оставиха ви на турцитѣ, които ви изгориха селата.

„Ние пушки ще дадемъ безъ пари на тия, които ни поискатъ.“ (к. н.) Но и оние, които не ни поискатъ, ние пакъ ще ги обичаме и покровителствуваме“. —Стр. 751).

Чуйте, какво казва единъ древенъ гръцки мждрецъ, Платонъ.

Отечеството е по-цѣнно отъ майката и отъ всички прадѣди; по-чисто, по-свето и по-достойно за уважение отъ всички, които иматъ мозъкъ, човѣкъ трѣба да го уважава и да му се подчинява, да го милва, и когато то го огорчава, отколкото баща му; а когато очечеството го зове на война, дѣто всѣки може да бжде раненъ и да загине, добриятъ войникъ пакъ трѣба да го послуша.

Струва ми се, че ви приказвахъ доста. Ако нѣкой отъ васъ желае да се освѣтли върху нѣщо друго, нека ме попита било сега, било другъ пжть. А ако нѣкой отъ васъ пожелае сега да ни послѣдва, това ще бжде честь за селото ви и примѣръ за другитѣ села.

Сега пъкъ ще чуете отъ нашия началникъ нѣщо за начина, по който трѣба да работите съ насъ.“

Така е проповѣдвалъ „апостолътъ на народната идея“, Пападракосъ. Слѣдъ него началникътъ Вардасъ казалъ на селянитѣ:

— Чухте това, което ви каза попътъ; и азъ бихъ ви казалъ сжщото, но нарочно оставихъ да ви говори той, като прѣдставитель на религията, чиято главна задача е да проповѣдва „обичайте единъ другиго“, „обичайте враговетѣ си“ и „блажени миротворци“. При все това, вие виждате, че той самъ държи пушка въ ржката си и носи на пояса си ножъ.

Защо?

Защото видѣ голѣмата неправда, която се върши съ васъ. Видѣ, че за спасението на гърцитѣ въ Македония, които сж, като невинни овце, нерѣшителни и изплашени, не остава друго срѣдство, освѣнъ пушката.

Дайте си, прочее, куражъ и рѣшете се да живѣете като хора и още като гърци. Не бойте се отъ смъртьта и отъ изпитанията. Не бойте се. Азъ и лъвоветѣ, които ме придружаватъ, ще бждемъ винаги до васъ. За васъ ще пожертвуваме живота си.

Какво друго може да направи човѣкъ, за да докаже на братята си, че братски ги обича? Кажете какво друго искате да сторимъ за васъ? Готови сме на всѣка жертва.

А отъ васъ не искаме нищо друго, освѣнъ да разберете своя интересъ, да схванете, че се иска малко смѣлость и енергия, за да защитите честьта си, живота си и имота си. Ние, както и по-напрѣдъ ви казахъ, ще направимъ за васъ всичко. А вие правете каквото Богъ ви просвѣти.

Селянитѣ, споредъ автора, били трогнати. Когато началникътъ Вардасъ свършилъ думата си, тѣ дори не могли да избухнатъ въ удобрителни акламации. Толкова ги измжчвало съзнанието на тѣхната приниженость.

Изъиза Пападракосъ и казва пакъ на селяьитѣ:

— Сега, ако нѣкой отъ васъ иска да стане българинъ, нека го каже свободно, безъ да се страхува.

— Не, не, ние сме гърци православни.

— Тогава, има единъ обичай, да даватъ клетва всички, които сж вжтрѣ въ тази работа, та право е да се закълнете и вие. Да не мислите, че правя това отъ страхъ да ни не прѣдадете! Не. Това, разбира се, не е възможно, щомъ ние за васъ и за вашата свобода обикаляме по планинитѣ. Но нуждно е да се закълнете, за да добиете куражъ отъ светото евангелие и честния кръстъ и да не ни прѣдадете на враговетѣ.

Заклетиятъ човѣкъ добива сила отъ Бога, та, когато го мжчатъ и насилватъ да каже истината, упорствува, не издава, прѣдпочита даже да умре, когато, ако не е заклетъ, може по-лесно да се поддаде, да отстжпи прѣдъ насилието и изкушението и да направи срамно „безчестие“, т. е. прѣдателство.

Клетвата.

Селянитѣ се събрали около свещеника, за да се закълнатъ. Послѣдниятъ облѣкълъ своя епитрахилъ и турилъ на масата честния кръстъ. Всички протѣгнали ржцѣ и почнали да повтарятъ дума по дума клетвата, произнасяна отъ духовника. Клетвата гласила приблизително така:

Заклевамъ се въ името на Св. Троица, че ще пазя тайната, че ще работя съ всичката си душа и сърдце за *унищожението на злодѣитѣ българи и за освобождението на отечеството ми Македония.* (к. н.)

На враговетѣ на отечеството нѣма да издамъ нищо, даже ако опратъ ножа на шията ми.

Ако прѣстжпя клетвата си, нека бжда наказанъ отъ Бога, и нека освободителитѣ на отечеството ме направятъ на парчета, и грѣхътъ да бжде на душата ми".

Слѣдъ свършъка на церемонията съ клетвата андарти и селяни отиватъ въ черквата: Пападракосъ запѣва рождественски тропари. Послѣ единъ андартъ издекламирва съ патосъ гръцкия „химнъ на свободата". Акламации, хвърляния на шапки, взаимни прѣгржщания и цѣлувки.

Консервативната психика на съврѣменнитѣ гърци и всички тѣхни неизкореними прѣдразсждъци сж изобразени въ приведената агитационна рѣчь на Пападракосъ като въ огледало. Тая рѣчь е въ сжщото врѣме и поразително вѣрна самохарактеристика на андартството. Това е единъ урокъ по историята на елинизма отъ старо врѣме до днесъ, въ който тенденциозностьта и лъжата растатъ прогресивно съ приближаването къмъ съврѣменната епоха, за да се докаже, че гърцитѣ, и въ миналото, и сега, стоятъ на най-високото, а българитѣ на най-долното стъпало на културата и прогреса. Да се направи послѣ заключение, че македонското население, на какъвто езикъ и да приказва то, и на каквото духовно вѣдомство и да принадлежи, е законно историческо наслѣдство на патриаршията и на елинизма, и най-послѣ, да се поканятъ селянитѣ да дадатъ клетва, че ще работятъ противъ българитѣ. Това е то агитацията на „отмъстителитѣ". Думата освобождение е вмъкната сѣкашъ за гавра и означава: признаване патриаршията и погърчване. За турско робство и за борба противъ турската тирания въ агитацията не се споменува нито дума.

(Слѣдва)

КЪМЪ ИСТОРИЯТА НА ГРЪЦКАТА ТЕРОРИСТИЧЕСКА ПРОПАГАНДА ВЪ МАКЕДОНИЯ

(13)

Характеръ и тенденции на гръцкото андартство

(Изъ „Периодическо Списание“)

Но не е само историята прѣдмѣтъ за шарлатанска експлоатация въ агитациитѣ на андартитѣ. Участьта на религията не е по-малко жестока. „Отмъстителитѣ“ се прѣдставятъ като апостоли-мисионери на „истинската Христова вѣра“ въ Македония—сѣкашъ се отнася за нѣкоя непозната африканска область, кждѣто сж. отишли да кръщаватъ езичници и диваци.

Чудно ни е само, защо Стаматисъ Раптисъ е прѣмълчалъ извѣстни нѣща, които той инакъ нѣма обичай да крие. Той не ни казва, напримѣръ, какъвъ срокъ е опрѣдѣлилъ капитанъ Вардасъ на селянитѣ отъ Слимица, за да признаятъ патриаршията и да се обявятъ за гърци. Въ недоумѣние сме сжщо и относително възторга и вълненията на селянитѣ отъ Слимица, които, като „вулгарофони“, не сж могли да разбератъ вдъхновената проповѣдь на Пападракосъ, особено пъкъ издекламирания елински „химнъ на свободата“. [1])

VIII.

Двѣ писма.

Ще приключимъ нашето изложение съ двѣ писма, които срѣщаме въ книгата на Ст. Раптисъ. И двѣтѣ сж написани отъ българския войвода Костандо—едното до жителитѣ на селата Ланга, Виделущи и Чукалохори, а другото—до андартския войвода капетанъ Аристиди. Споредъ нашитѣ справки при революционни дѣйци отъ Костурско, между Костандо и Аристиди дѣйствително сж били размѣнени нѣколко такива писма. И двѣтѣ писма, даже като се приеме, че сж прѣдадени безъ никакви измѣнения отъ Ст. Раптисъ, сж повече отъ ласкателни за българската борба; тѣ издаватъ широкитѣ и великодушни побуждения, които движатъ българскитѣ борци, идейния, чисто революционния характеръ на тѣхната нелегална дѣйность, въ противовѣсъ на тѣсно-грждно шовинистическата „елино-македонска“ акция.

Ето първото писмо: [2])

Любезни ни лангьоти, виделущени и чукалохорци, [3])

Съ настоящето си извѣстявамъ ви слѣдното.

Македонскиятъ комитетъ, който работи за освобождението на нещастнитѣ християни, стоящи отъ петстотинъ години подъ игото на агарянитѣ, отъ 4 години дѣйствува въ съсѣднитѣ на васъ села; ние не сме ви направили никаква пакость, хлѣбъ даже не сме взели отъ васъ, а се борѣхме за свободата на всички народности безъ разлика, както на българитѣ, така и на гърцитѣ и власитѣ, защото всички сме подчинени подъ единъ и сжщъ тиранинъ.

Сега обаче се явиха турско-гръцкитѣ чети, които нѣматъ друга цѣль, освѣнъ да помогнатъ на турчина, за да ни държи още подъ своя яремъ.

А това, което е още по-лошо,—и вие сте тръгнали по тѣхнитѣ идеи и се стараете да напакостите на своитѣ съсѣди.

Но знайте, че, ако още се водите по такива умове, ще си изпатите най-злѣ и тогава ще се разкаете, но ще бжде вече късно; и не мислете, че сме безсилни да ви дойдемъ дохаки; ние можахме да дадемъ да разбере и на турчина, който има царщина, камо ли на васъ, които сте нула; вжтрѣ въ двадесетъ и четири часа ние можемъ всички ви да направимъ на пепель.

Размислете и поправете се, защото ще се каете и грѣхътъ ще бжде на шията ви.

Ние за добритѣ сме добри, но за лошитѣ сме по-лоши отъ всички.

Размислете и не слушайте туркоманскитѣ войводи, които искатъ да защитятъ агарянина и да ви държатъ още подъ робство.

Ето, благодарение на нашитѣ юнашки дѣла, Европа взе мѣрки [4]) и въ скоро врѣме ще видимъ свободата, а вие ще се разкаете, като Юда, но ще бжде вече късно.

Здравѣйте.

Настоящето изпратете въ отбѣлѣзанитѣ села.

Костенария, 1 януари 1905 година.

Отъ началството.

Войвода К. Шкуртовъ. [5])
Началникъ Костандо.

Българскитѣ войводи не говорятъ въ писмото си ни дума за „побългаряване“, за признаване на екзархията или патриаршията. Тѣ даже подчертаватъ прѣдъ селянитѣ — гъркомани, че не имъ е направена никаква пакость, нито е искано

---

1) Андартскитѣ капитани не разбиратъ мѣстното „българофонно“ нарѣчие — нѣщо твърдѣ естествено, разбира се. Изключение правятъ мѣстнитѣ ренегати гъркомани: Котасъ, Вангелъ и пр.

По тая причина въ „вулгарофоннитѣ“ села, т. е. въ екзархийскитѣ и гъркоманскитѣ, агитаторитѣ си служатъ съ прѣводчици — мѣстни хора, които сж се учили на гръцки и каквито се срѣщатъ по селата въ южна Македония. По-късно необходимостьта заставя и капитанитѣ, които сж родомъ отъ Гърция, да учатъ езика на мѣстното „вулгарофонно“ население, за да си служатъ въ сношенията си съ него.

Така, капитанитѣ Макрисъ, Перосъ, Каудисъ и други нѣкои успѣватъ съ течение на врѣме да усвоятъ единъ „вулгарофонски“ жаргонъ. И тогава се получаватъ отъ такъвъ родъ куриози: критянинътъ Каудисъ, напримѣръ, агитира между „вулгарофони“ селяни и ги кара да се обявятъ за елини и патриархисти, на . . . . „вулгарофонско“ нарѣчие.

2) Стр. 569 — 571.

3) Въпроснитѣ села сж гръцки и, споредъ Раптисъ, писмото на Костандо било написано на гръцки.

4) Тукъ се има прѣдъ видъ европейската реформена акция.

5) Кирикъ Шкуртовъ е гръцки възританикъ и писмата сж написани отъ него.

нѣщо отъ тѣхъ; тѣ ги канятъ само да не конспирират заедно съ „гръцко-турскитѣ чети“ противъ българскитѣ си съсѣди; тѣ говорятъ само отъ името на общитѣ интереси и противъ общия врагъ, отъ името на общото политическо освобождение. Тонътъ на това писмо съвсѣмъ не напомня ултиматумитѣ на Меласъ и неговитѣ послѣдователи, въ които главната цѣль е да се опрѣдѣли на селянитѣ срокъ за отказване отъ екзархията и признаване патриаршията, подъ страхъ на наказание.

Различието въ становищата и тенденцията изпъква още по-ясно въ второто писмо.[6])

Споредъ Раптисъ, второто писмо е написано отъ Шкуртовъ, секретарь на убития войвода Костандо, който за по-голѣма тежесть и за да заблуди неприятелитѣ си относително сѫдбата на убития си началникъ, е поставилъ подъ писмото и името на послѣдния. Шкуртовъ и капитанъ Аристиди се познавали отъ години. Аристиди писалъ на Шкуртова да спре прѣслѣдванията противъ гръцкитѣ селяни; „въ сѫщото врѣме го поканилъ да се върне въ православието и да постѫпи въ елино-македонскитѣ чети“, понеже, споредъ Раптиса, мнозина такива мними бълг. гари били въ дѣйствителность заблудени гърци. Ето какво е отговорилъ Шкуртовъ на тази покана:

„Господине Аристиди С. Маргарити,

Получихъ писмото, подпечатано съ твоя печатъ и разбрахъ писаното; благодаря ти за съвѣта, който ми давашъ; азъ щѣхъ да послѣдвамъ веднага твоитѣ съвѣти, ако не ми бѣше познато заблуждението, въ което сте изпаднали— както мишката въ капана.

Знай, приятелю мой, че азъ имамъ съвѣти, които да послѣдвамъ, и съвѣти подписани отъ самата Европа и отправени отъ мѫже много по-високо стоящи отъ тебе и отъ най-мѫдрия мѫжъ на Елада.

Европа видѣ нашия героизмъ и вашата глупость и въ малко врѣме ние жънемъ плодоветѣ на нашата дѣйность,[7]) и ще изгрѣе за насъ слънцето, а за васъ ще настане мракътъ на нощьта, благодарение на заблуждението ви.

Помислете, о безумни, въ каква грѣшка сте изпаднали: съпротивлявате се на цѣла Европа и се съюзявате съ варварина — тиранинъ, който прѣди седемь години ви е горилъ черквитѣ и кѫщята и дори ви е взималъ въ плѣнъ женитѣ. Това е грѣхъ и неправда за Елада, която е изгубила истинскитѣ елини и останала въ ржцѣтѣ на туркоманитѣ, което се подтвърдява отъ вашата дѣйность и отъ вашата цѣль.

Трѣба, приятелю мой, да се свѣстите и да заработите и вие, като истински патриоти, по гръцкитѣ села, безъ да отивате и безпокоите българитѣ, като Лебешово и др. А ако продължавате по сѫщия пѫть, тогава нека върху вашитѣ главатари да падне грѣхътъ за женитѣ и дѣцата ви и за самитѣ васъ. Чакайте ни въ такъвъ случай не само въ сѣсѣднитѣ села, защото съ силата, която имамъ, надѣвамъ се въ 24 часа да стигна въ Гребена, безъ да оставя жива душа и по турскитѣ села.

Трѣба обаче да се свѣстите и да поправите грѣшката си, а не да прѣслѣдвате истината, както фарисеитѣ сѫ гонили Христа, защото ще се разкаете, като Юда прѣдателя, отъ когото не падате подолѣ.

Недѣйте мисли, че съмъ самъ(?), както въ Лебешово, дѣто бѣхъ само съ единъ другарь и пакъ ви дадохъ да разберете.

Повалихъ толкова ваши момчета съ пушката си, безъ да употрѣбя бомби. Сега обаче ви се заклѣвамъ, че чакамъ най-малкото прѣдизвикателство, за да ви покажа силата на македоно-българитѣ, противъ която вѣрвамъ нито минута не ще можете да устоите.

Дългъ и обязаность на християнинъ ме застави да пиша, за да знаете, какво има да стане при най-малкото обезпокояване отъ ваша страна, та да не ни на ричатъ послѣ убийци, когато вие сте такива.

Ние сме тѣзи, които цѣли четири мѣсеца се борихме съ единъ императоръ, 500 годишенъ тиранинъ, съ развѣти македонски знамена, и му дадохме да разбере; какво остава за васъ, които сте нула прѣдъ насъ.

О, безумни и жестоко-сърдечни, не виждате ли страданията, които тегли днесъ народа отъ варварския и азиатски тиранинъ; какъ можете слѣдъ туй да се сприятелявате съ него и да гоните истината, която скоро ще възтържествува.

Трѣба да прочетешъ съ голѣмо внимание това писмо, писано отъ искренъ приятель, да се замислишъ надъ неговия смисълъ, и да послѣдвашъ пѫтя на добродѣтелята, като Херакла, а не пѫтя на злото, като Юда прѣдателя.

Здравѣй.

Твоя искренъ приятель
Костандо и К. Шкуртовъ.

Съ публикуването на тия двѣ писма Ст. Раптисъ самъ съпостави два контраста и обрисува неволно физиономията на гръцкитѣ и българскитѣ борци. Андартскиятъ капитанъ кани българския войвода да стане патриаршистъ и да постѫпи въ андартскитѣ редове, а българинътъ въ отговоръ апелира, въ името на народнитѣ страдания, къмъ него и къмъ съмишленницитѣ му, да оставятъ на спокойствие него и българскитѣ села, и да заработятъ, като истински патриоти, въ гръцкитѣ села противъ общия тиранинъ! Фактътъ, че Ст. Раптисъ не се е посвѣнилъ да обнародва тия писма, понеже били „любопитни“, показва, че той, както и неговитѣ сънародници сѫ изгубили способностьта да правятъ разлика между революционна, освободителна борба и безогледенъ тероризмъ, съ единствена цѣль да се изнасилватъ чужди човѣшки съвѣсти.

Хр. Силяновъ.

(Край)

6) Стр. 643 — 646.

7) Тукъ се има прѣдъ видъ реформената дѣйность.